

БУДУЧИМ ВИСОКОШКОЛАКАМ:**Русинський язык можете штудувати
в комбінації з 12 предметами**

По успішнім процесі акредитації студійного програму **Русинський язык і література**, гестором котрого є Інститут регіональних і народностных студій Пряшівської університети, 28. юна 2005 Міністерство шкoлства СР признало Пряшівській університеті право уділівати академічний титул „бакаляр“ абсолвентам денной і екстерной форми штудія 3-річного бакалярського студійного програму в рамках студійного одбору 1.1.1. **Учительство академічних предметів**. Вдяка тому, од школьського року 2006/2007 на Пряшівській університеті мож штудувати студійний програм **Русинський язык і література в 12 акредітованих комбінаціях на 5 факултах:**

на Філозофічній факулті з: РУСЬКИМ ЯЗЫКОМ І ЛІТЕРАТУРОВ, ІСТОРІЄВ, НІМЕЦЬКИМ ЯЗЫКОМ І ЛІТЕРАТУРОВ,

на Факулті гуманітних і природных наук з: АНГЛІЦЬКИМ ЯЗЫКОМ І ЛІТЕРАТУРОВ, БІОЛОГІЄВ, ГЕОГРАФІЄВ, СЛОВЕНЬКИМ ЯЗЫКОМ І ЛІТЕ-

РАТУРОВ, ВЫТВАРНОВ ВЫХОВОВ, МУЗИЧНОВ ВЫХОВОВ,

на Факулті шпорту з: ТІЛЕСНОВ ВЫХОВОВ, на Грекокатолицькій теологічній факулті з: НАБОЖЕНЬСКОВ ВЫХОВОВ,

на Православній богословецькій факулті з: НАБОЖЕНЬСКОВ ВЫХОВОВ.

Тоту інформацію даєме до увагы главно будучім високошколакам в Словенській републіці, які в януарі 2007 року будуть вирішувати о тім, ДЕ дале на високу школу і ШТО штудувати. Віриме, же акредітованы комбінації заінтересують абсолвентів середніх школ, і главно тых, котры походять з регіонів з компактно жыючим русинським жытельством і мають інтерес о свій материнський русинський язык, русинську літературу, історію і культуру. Але, самособов, студійний програм Русинський язык і література є отворений про каждого, кого русиністика інтересує і хто перспективно уважує ся нєв занимати на професіоналній уровни. Віриме, же міджі будучіма високошколаками ся найдуть і такы.

ПгДр. Анна ПЛІШКОВА

**Списовный язык як інструмент етнічної
орьєнтації Русинів (2)****Розвой языка на народній (говоровой) основі**

Поступно, до зачатку 19. ст. авторы ґраматік створених про Русинів порозуміли, же „*славено-руськый*“ язык є далекий од містного говорогово языка, наперек тому, церковнославянський язык і надале занимав визначну позицію в духовній сфері. Але снагы формовати списовны языки у Славян в 19. ст. не могли не найти резонанс і у Русинів. Но парадоксно, главно Лучкай давав наяво свій жаль над почінами многих славянських народів вытворити собі „свої властны языки“. Бояв ся, же розмножіня языків поведе к тому, же тоты языки будуть „*потоплены іншыма (векшыма) языками*“ (порів. Lutskey, 1830). Подля нєго, церковнославянський язык мав быти підпорований зато, бо му уж розуміла школована еліта вшитых выходных і южных Славян, причім Русины мали зограти шпеціалну роль, бо были живыма конзерваторами „*едного языка ... русиньского або карпаторуського*“ („*unica Dialectus... Ruthenica, aut Karpato-ruskaja*“), котрый іщі не

быв „*золсутый*“ і стояв найближе ку церковнославянському языку. Лучкаєва ґраматіка, котра захопила говоровой русинський язык, мала указати на то, же тот ся лем слабо одлишує од церковнославянського языка, і зато тота ґраматіка мала быти прикладом про славянський світ. Фогораші і Лучкай были ідеологічныма потомками Йозефа Добровського, чеського ученого і патрона панславизму, який вірив принципі двох языків: говоровой язык про нешколованы масы, а якостный літературный язык про школованы. До 1848 року русиньскы писателі ся ставляли приязно к принципі двох языків, хоць фактічно частіше писали по латиньскы, як по церковнославянськы.

Але іншы прихыленці панславизму, напр. Людовіт Штур, ся не сперали кодифікації окремых языків, в припаді Штура – словенського языка. Кідь дакотры з єго крайнів тискали і впливали на Русинів, жебы словенський язык вживали як свій літературный язык, Штур

на тоту сітуацію реаґовав знамов реторічнов формулацієв: „*Хто ту жадать, абы Русины прияли за свій словенський язык? Ведь они мають свій красный русинський язык*“ („*Slovenskije národňje novini*“, 1846).

Якраз тота вызва Людовіта Штура, підпорена і дакотрыма далшыма словенськыма діятелями, выкликала зміну одношіня русиньских культурных діятелів к языку, главно будителя Русинів Александра Духновича, найвпливнійшой особности в русиньській культурі другой половини 19. ст. А. Духовіч доднесь є найвызначнішов особностей культуры і літературы Русинів, на яку ся одкликують з почливостєв і сучасниці. Є автором цілого ряду поезій з народнобудительсков і іншов тематіков, книжок набоженського і педагогічного характеру, написав перше повіданя і першу театралну гру в русиньській літературі. Окрем того, написав і дакілько списів латиньских. Быв активный і в журналістичній сфері, активно дописовав

до часописів львівських („Зоря Галицькая“) і віднських („Вѣстник“, „Отечественный сборник“). Духнович є тыж видавателём першого карпаторусиньского літературного альманаху. Уж в передвечур револуції 1848 року А. Духнович выдав букварь, котрый ся цілым обсягом і формов операв о русиньскы діалекты ёго родной прясівской области на северовыходнім Словеньску – „Книжиця читальная для начинающих“ (1847). В нїм є зафіксована переважна часть лексичных, ґраматичных особитостей языка Русинів на даній території.

Ціла основна лексіка букваря є народна. Суть то назвы звязаны напр. зо школов: *папірь, перо, тинта, лавка, лекція, книжка, табличка, позор, палиця, застава, школярь*; назвы звірят, рослин, предметів: *зозуля, ягнятка, загородка, громадка, шалата, огуркы, ружа, напасть, шкода, піщалка, паша*; назвы професій: *друтарь, служба, вояк, гусарь*; часослова властны русиньскому языку: *повідати, справовати, плянтатися, бавитися, уклонитися, глумити, перепроситися*; присловники: *красно, всягды, рядно, дораз, на страну, покля, окрема, ці і ін.*

В букварю найдеме **фонетичны шпеціфікы** говорів Русинів на Прясівщині, якы ся находять і в сучаснім кодифікованім русиньскім языку:

- а) *-ы-* в основі і флексіях слов: *мысль, выйду, вшитко, школы*;
- б) м'якге *-р* на кінці слов: *букварь, школярь*;
- г) абсенція приставного *в-* і *з-*: *улиця, огонь, ухо*;

Текст букваря одображать тыж **морфологічны шпеціфікы** русиньскых говорів:

- а) закінчіня *-овъ* назывників женского роду в інструменталі ед. ч.: *книжочковъ, шабличковъ*;
- б) флексія *-ови* у назывників мужского роду в датіві ед. ч.: *сынови, школярови*;
- в) флексія *-и* у назывників женского роду в ґенітиві, датіві і локалі ед. ч.: *радости, чести*;
- г) закінчіня *-ове* в назывників мужского роду в номінатіві мн. ч.: *панове, отцове*;
- ґ) енклітічны форми містоменників: *ми, ти, си, тя, го, ю, му*;
- д) інфінітив часослов на *-ти*: *забавити, пошкодити*;
- е) форма 1. ос. мн. ч. часослов тепер. часу на *-ме*: *играєме, бавиме ся*;

є) форми розказового способу: *ходьте, молься, поклонься*;

ё) препозитівне і постпозитівне вживаня часткы *ся*: *зачалися, ся глумить* і т. д.

Текст букваря свідчить і о тім, же Духнович ся снажы еліміновати як лексіку (велико)русську, так і словеньскы, мадярскы і польскы пожычкы. Текст букваря і по півдруга сторочу мож красно розуміти. Вживаня народного русиньского языка Духновичом місто латиньского або церьковнославянського было кроком допереду на пути демократизації языка (порів. Штець, 1965).

Револуція в роках 1848 – 49 значіла зачаток возроджіня Русинів на Підкарпатській Руси, но сучасно зъявный оборот в писменстві і в языку. В тім часі мож слідовати дві выразны языковы орьєнтації: карпаторуську (респ. в сучасній термінології русиньску) і великоруську.

Главно Духновичовы журналістичны роботы суть доказом комплікованого розвоя ёго поглядів на карпаторусиньскій літературный язык. Спершу ся Духнович ставлять цалком на бік речі говоровой: *„... я стараю ся о мовѣ карпатоили бескидорусской, народами въ Галичинѣ и Угорщинѣ употребляемой“* („Вѣстник“, 1850, ч. 20) і дану позицію высвітлять тым, же тот реч заховала в своїй простоті чістоту языка староруського („словенско-русского“) а зато є близка старій матери славянській („старой словенской матери“), т. є. языку церьковнославянському. Як знаме, такый погляд на язык був традиційный, а высловив го уж Лучкай. Но Духнович говорить дале, же тот язык треба окрашлєвати, але треба ся вываровати чужого зафарблїня („иностранной барвы“), бо в чужім крою русиньска реч бы стратила свою красу. Пізніше вызывать іти середнєв путєв, кідь ся *„наша проста реч“* має стати літературным языком („Вѣстник“, 1850, ч. 35). Подля нєго, треба выходити безусловно з церьковнославянської основы а з живого языка выберати лем того, што є в згоді з тов языковов основов. Нескорше Духнович не рекомендує, жебы ся писало лем подля церьковнославянської ґраматікы, але жадать русиньскых писателів не вздавати ся ей цалком, причім припоминають, же сам не пише свої статі „старославенскім діалектом“, але го приспособлює „народному нашему выраженію“, т. є. го-

воровому языку (порів. „Вѣстник“, 1850, ч. 62).

Але в першій половині 50-х років 19. ст. під впливом сітуації ся А. Духнович став прихыленцєм ідеї зьєдначіня „общерусского“ і на полю языковім. Выходячі з новою языковою орьєнтації, в 1856 р. у львівскім часописі „Семейная библиотека“ (с. 68) докінця ся высловив дегонестуючо на адресу народного, говорowego языка, кідь писав о „бесправній, простій служніці, неґрамотній, валяючій ся по корчмах і выкричаных домах“.

Но така нестабільность поглядів, лавірованя, одвернута од первістного погляду і прихылїня к новій орьєнтації, Духновича нияк не успокоєвала. Наopak, приводить го до глубокого песімізму і депресії, што видно з писма Яковови Головацькому (22. 11. 1860): *„В Угорщинѣ русская народность не существует болѣе“*. А на Святый вечур того самого року і тому самому адресатови пише: *„...не проситесь о насъ; мы уже со всѣмъ пропали“* (порів. Студинський, 1924).

Не позераючі на нестабільность в поглядах на літературный язык Русинів, Духнович і так зістав найвызначнішов особностей в історії розвоя языка карпатських Русинів на народній базі, главно вдяка своїм народнобудительскым творам. Духнович літературный язык змодернізовав. Хоць теоретічно був за церьковнославянську основу в літературнім языку, в практиці і цалком одшмарив. До ранніх 1850 років векшына Духновичовых творів была написана русиньскым діалектом.

Література:

1. Lutskey, M.: *Grammatika Slavico-Ruthena*. Buda 1830.
2. Штець, М. М.: *Мова „Букваря“ та інших посібників О. В. Духновича*. In: Ричалка, М. і кол.: *Олександр Духнович. Збірник матеріалів наукової конференції присвяченої 100-річчю з дня смерті (1865 – 1965)*. Прясів 1965.
3. „Вѣстник“, 1850, ч. 20
4. „Вѣстник“, 1850, ч. 35
5. „Вѣстник“, 1850, ч. 62
6. „Семейная библиотека“, 1856 (с. 68)
7. Студинський, К.: *Александр Духнович і Галичина*. НЗПУ III, 1924, с. 98, 100.

Осиф Гаганець – визначний церковний і народний будитель Русинів (1793 – 1875)

(З виступу на семінарі в Шатораля Уйгелі, в Мадярьску, з нагоди одкрытя памятной таблы єпіскопови Гаганцєви, де ся він перед 200 роками учів у піарістичній гімназії. Акцію зорганізував Русинський научный інштут в Будапешті на челі з Др. Тібором Міклошом Поповічом, председом Русиньского культурного общества Будителі в Мадярьску.)

О народжіню Осифа Гаганця в дакотрых істочниках ся уводить, же ся народив в Галичині, похрещений але був у Вышнім Тваріжцю в грекокатолицькій церкві. Родічі часто міняли місце свого перебуваня по гранічній лінії Дукля – Горлиці. Мати, роджена Лупковічова, походила з Вышнёго Орлика, де дідо владыкы під меном Гаган був півцєучітелём. Од дїтських років любив книжки, проявляв інтерес о науку і знаня. Книжка была ёго вірным супутником і порадецём.

Учів ся в основній школі в Бардієві (1801 – 1804), гімназіалны рокы провів у піарістичнім монастирю в містечку Шатораля Уйгель (днесь в Мадярьску) од 1805 до 1807 року, філософію у Великім Варадині, а теологію в Тырнаві (1812 – 1816). Зато, же в тім часі не было єпіскопа в Мукачеві ани в Пряшові, за священника го высвятив єпіскоп Самуел Вулкан 8. 3. 1817 у Великім Варадині. Як священник діяв в Руських Пеклянах (в роднім селі блаженого єпіскопа Павла Гойдіча), в мадяркім селі Вісло (днешня жупа Боршод) і Геєкерестурі. В

тім часі, як женатый священник, овдовів, зістала му дівка Анна. В 1835 році був выменованый за члена конзісторії при Пряшівській єпархії, а в тім істім році 29. децембра за каноника. По смерти єпіскопа Грігорія Тарковіча був выменованый за капітуларного вікаря, а 3. 2. 1842 папа Грегор 16. потвердив декретом установліня Осифа Гаганця за пряшівского єпіскопа. Декрет выдав тогдышній імператор Фердінад 5. Высвячений був в цісарській каплиці у Відню, за участи цісарского двора, мукачевским єпіскопом Василём Поповічом. Єпіскоп Андрій Бачинський в історії грекокатолицької церкві був єднов з визнамных постав в культурно-націоналім жывоті Русинів, а Осиф Гаганець достойно перевзяв штафету і став ся визнамнов особноствем нелем в церковнім, але і в націоналім возроджіню Русинів в другій половині 19. стороча. В 1843 році пожадав ужгородьского єпіскопа о преложіню до Пряшівской єпархії Александра Духновіча і менавав го 11. мая 1848 р. за каноника і сучасно за члена конзісторіальной рады при єпархії. Од

Родак із Вышнёго Тваріжця – Осиф Гаганець у молодім віці як священник.

1848 р. аж по свою смерть А. Духновіч був продовженов руков владыкы і ёго приятелём і порадецём. Вшытко, што робив А. Духновіч, мож приписати і О. Гаганцєви. В дакотрых почінах владыкы было чути дух і руку А. Духновіча. В ділах сполоченьско-політичных, але і в культурно-національных, церковных ёго порадецём був Адолф Добрянський. За ёго погляды, тотожны з поглядами Добрянського, погрозив єпіскопови міністер Бах з Відня. Видно, же Гаганець мав і

своіх ежыливицїв, бо ся пустив до великой і заслужной работы у розпорній історичній добі. До жывота церкви завів систем і контролю. В августі 1843 р. выдав своє перше пастырське посланя, в котрім жадав клір піднимати і вести бідный, прибитый народ, а то за помочи доброго слова і науки. Старав ся о выхову священників-патріотів, які в часах твердой мадярізації бы доказали свому народови передавати як церковны, так і народны традиції з генерації на генерацію. Снажив ся рішати ай соціалны проблемы в єпархії. Подарило ся му звышыти

плацу про священників, каноників і єпіскопа. Пару раз був у Відню, де выбавлєвав фінанчны діла про свою єпархію. Вымог на урядах заказ землевластникам карати дяків. Підпоровав будованя новых грекокатолицьких церквей у выходнім штілі. Так, як А. Бачинський кінцём 18. і зачатком 19. стороча, і він у своїй добі выжадовав, жебы священници выховлєвали своіх дїтей в дусі выходного обряду, абы знали язык своіх родічів, штудовали. Підпоровав і церковный хор. Кідь імператор був в Пряшові і навщівив катедральный храм і учув прекрасный церковный спів під веджінём дірігента Михала Стареньского, був барз очареный. В области культурно-освітній Гаганець заложыв новы основны церковны школы, а в сполупраці з тогдышнім жупным урядом ся постарав, абы в нім учили містны священници. Велику охоту мав зрядити про священників у Пряшові богословску семінарію, але ся му то не подарило про тогдышню політичну атмосферу. До школ забезпечив учебники, про церковны потреби – молитвенники, а тото помагало звы-

шовати грамотность наших предків. Він росшырёвав друковане слово і літературу. Вшелияко підпоровав Александра Павловича, хотів го дістати до Пряшова, але він не хотів, бо свій живот присвятив народови на Маковіці. Быв єдним з основателів Пряшівського літературного заведенія ведно з А. Духновичом, і так само інтернату про русиньских школярів – Алумнеї при Обществі св. Іоана Крестителя. Накормив наш народ літургічними катехізмами, букварями, молитвенниками, календарями, пісенниками і іншыми книжками про потребу школ. Ёго заслугов было заложене Общество св. Іоана Крестителя і св. Василя Великого в Ужгороді. Энергічно ся поставив протів перенаслідованю Івана Раковского віденьсков нунціатуров, а од епископа Поповіча выдобив про него слушну парохію, де він пережив аж до своєї смерти. Осиф Гаганець рядив пряшівску епархію рівных 34 рокыв, высвятыв 237 священників, з котрых 12 про тогдышню Холмску епархію, што патрила Росії. Руський царь Александер II. подаровав му прекрасный ілюстрованный молитвослов. Осиф Гаганець ся постарав про добры условия работы Юлія Ставровского-Попрадова, підпоровав орябиньского священника Михала Михаліча, Михала Бескида, котрый в тім часі був священником в Чертіжнім, був за то, абы была своя друкарня в Ужгороді. Він узко сполупрацовав з ужгородьским епископом Василём Поповічом. **Быв за зъєдначіня тогдышніх угорьских Русинів з галицькыма в рамках Ракусько-Угорьска. Быв за заведжіня азбуки до писменного языка Русинів намісто латинікы, котру поважовав за першыи крок на пути к асімілації Русинів.** Быв скромный, розважный, працовитый, але присный ку собі і к іншым. Добрі ся относив ку Словакам, а то к Андрієви Радлиньскому, Йонашови Заборьскому і к Матиці словеньській в Мартині. Він дав поставити епископский палац у Пряшові в 1848 році. За Гаганця був поставлений іконостас, який ставляв різьбярь Георгій Роман, образы походять од маляря Алберта Тікоша. У 1865 р. дзвоніця катедрального храму была підвишена новов приставбов і з турнёв, на котрій были години. Кідь ся зачала революція, Гаганець терпів од мадарьских революцінарів. Зато, же був противником Кошута, мусив ся скривати по наших селах. Тогды революцінарї обсадили епископску резиденцію і наробили в ній шкоды на 2 494 гулденів. Але кідь пришла слобода, Гаганець скликав засіданя 27. 9. 1849 р., яке вирішило выслати посланців к імператорови до Відня, абы запезпечіти права Русинів в суладі з новов уставов з 4. 3. 1849 року. Членами делегації, котра 1. октября одышла, а 10. октября дішла до Відня, были такы люде, як: Осиф Шолтес, парох пряшівский, Віктор Добрянський, епископский секретарь, Александер Яницький, парох мальцовский, а споміджі світських представителів Адолф Добрянський, Др. Михал Висаник, продекан медічної факулты у Відню, Др. Вінкент Алек-

совіч, професор медічної факулты а тыж директор дітського шпыталю св. Осифа у Відню. Делегація была представлена баронови Каролови Герингерови, найвышшому імператорьскому комісарєви, назначеному про Угорьско, міністри внутрішніх діл Александрови Бахови, міністри справедливости Шмерлінгови, міністри фінанцій баронови Кравсови, міністри заграничных діл, князєви Феліксови Шварценбергерови, міністри културы і освіты грофови Гоанови Тунови, міністри транспорту баронови Кумлерови, міністри польногосподарьства Тімфелдови, міністри обраны грофови Дюлаєви, польному маршалови грофови Радецькому, хорватьскому банови баронови Елачічови і сербьскому патріархови Раячічови. 19. октября делегація была на аудієнції у імператора Франца Йозефа в замку Шемборґ, де го в мені русиньской делегації поздравив Віктор Добрянський. Делегація предложыла меморандум у 9 пунктах. Імператор ся высловив за підпору меморанда. На то ся Адолф Добрянський став главным жупаном Мукачевьского діштрікту, в рамках котрого были назначены піджупаны, окресны начальници, судцєве і под. Руський язык був заведженный до урядів, Віктор Добрянський ся став ведучім Реферату освіты руських школ в Кошіцькім діштрікті. В гімназіях в Ужгороді і в Пряшові были на выучованя руського языка зряджены шпеціалны катедры. В ужгородьській гімназії, окрем закона Божого і руського языка, по руськы ся учіла історія, географія. У Відню ся обявив „Вѣстник“, а пак „Церковна газета“ в Пешті.

Осиф Гаганець умер 22. децембра 1875 року. Ай кідь тогды была зима і тяжкы проблемы із споїнем, на погріб пришло 70 священників. 7. чісло новинок *Карпат* з 22. 2. 1876 написало: „*На очах слызы, страх о будучность епархії. Осиротіла епархія, є без отця, архіпастыря, котрый был готовый і душу свою положыти за своїх духовных сынів і свій народ.*“ (Достойным наслідником епископа Гаганця був епископ Петро Павел Гойдіч.).

Одзвы на смерть блаженого архієрея Осифа можеме прочітати спід пера Юлія Ставровского-Попрадова: „*Мы со сожалением окружаем могилу пастыря скорбя, //В души прискорбно вспоминаем великие его дила.// Ох, бидны мы, Отець-Владыка //Оставил нас сирот, и стоиет весь народ.// Увы, потеря, столь велика!*“ Озвас ся і А. Павлович стишком „*Покойному святителю Йосифу Отцу-Владыке Пряшевской епархии: Блаженный покой! Вечная память!*“ (Свідник, 13/25/ дец. – 1875).

Осиф Гаганець собі заслужить, жебы ёго мено ся надовго утримало нелем в памяти днешней церкви, але міджі нашим русиньским народом. Ёго приклад треба наслідовати як в церьковнім, так і у світськым ділі .

СТИШКИ МОЇ, СТИШКИ...

*Стишки мої, стишки,
Самы ся пишете,
Вы з мого серденька
Самы ся плієте.*

Уведжены стишки суть єдны з послїдніх, котры послала до редакції. Уж веце не напише ніч. Уж веце не прийде до редакції із щірым усмівом і з кошичком грозна, як то знала зробити, не попросить ся на новини з культури, не підпорить редакторів у тяжкій національній роботі. Уж ей сердце схоложене на лед, ей натраплене тіло нашло покій в родній лабірській землі.

*Кідь ся попозерам
По тім нашім полю,
В душі мі солодко,
Аж за сердце хопить.*

*Кідь собі подумам,
Же то вшытко наше,
Хмары ся розходять –
Сонце гріє крашше.*

*У щастну годину
Знає ся народити
Тот, кому суджено
В роднім селі жыти.*

*І я у Лабірці
Першый раз світ взрїла,
Зато мі дорога
Лабірщина ціла.*

Так писала народна писателька **Анна Галчакова**, родачка з прекрасного лабірського краю, який так до послїднёго дыху любила. Народила ся **11. апрїля 1929 року**. Была залюбена до писаня, а за свій вік написала того дость, жебы сьме ся нїв зачали займати як з писательков, што сі выжадує окрему роботу. Патрила ку тым авторам, котры все писали на своїм роднім діалекті. Найкраще ся ей писало так, як говорила. В українській редакції ей вышли такы книжки, як: **Лабірські оповідання, Окрилені мрії, Вдови і сироти, Тисячі сонць**. Повідання, спроба роману, дїтські твори, вшытко твори, які чекають на свою розробку з русиньского аспекту, бо до українской шкатулки ей нияк раз не мож зашкатуловати. Ёй способ думаня, лабірський колоріт описованых подій, міцне русиньске „я“ ей передусловлює на то, жебы ей споминаны твори

ся стали в естетичнім розуміню русиньськым літературным богатством і были позбавлены українського „наносу“.

Почас свого жывота Анна Галчакова, як мама двох дїтей, жена, як писателька, ся старала все собі урвати часу на писаня. Было про ню тіпичне, же говорила: *„Лем пиште, я вас люблю читати, пані Мальцовска!“* Кібы могла, та опише каждый день свого жывота, каждую минуту, радостну і трагічну хвілку. Вшыткы сьме лем люде. Написала, кільки могла, кільки зна-

Народна поетка і писателька Анна Галчакова, родачка з Міджілаборець, вліті 2006 року одышла у вічність.

ла. І хоць выходили ей твори, да якого великого uznаня не зазнала, бо не „досягала вершини красногo письменства“, не дістала ся ани до Спїлки українських писателїв, і хоць выдала пару книжок, а свого часу было условія на тот вступ выданя двох книжок. О тім вирішувала „художня майстерність“, „кієвска українчина“ і люде, які были полатны своїй добі.

Здало бы ся, же по революції 1989 року про Анну Галчакову настануть „златы часы“, тадь настала доба, кідь русиньске слово зазнало возроджїня і каждый міг слободно ся голосити к Русинам, писати, было де публіковати, главно в *Народных новинках* і в *Русині*, пізніше в *Русиньскім народнім календарю*. Дакус ся того і сповнило Анні Галчаковій. Ёй стишки вышли в зборнику поезій Русинів на Словенську Муза *спід Карпат*

(А. Плїшкова, зост., Пряшів, 1996) і в *Антології русиньской поезії* (Н. Дудашова, зост., Новый Сад, 1997) і в споминаных періодичных выданях. Але то є вшытко. Не нашов ся ниhto, хто бы перевыдав ей твори, доповнив новыма і так ей зробив велику, може найвекшу радость в ей животі і препотрібне діло про русиньску літературу...

Як знаме, в послїдніх роках свого жывота Анна Галчакова переживала в Пряшові, а пак у старобінцю в Бардієві, де сьме ей і навщївили. Уж то не была тота весела жіночка з тіпичным лабірськым акцентом у бісїді. Была то стара, опущена жена з множеством хворот, яка ся але не здавала. Через слызы тримала перо в руках і снажила ся задарьмо писати, розвеселєвати іншых, подобных до ей долї людей. Ниhto не знав, што собі думать, што ей трапить, які має старости...

Было то у 2004 роцї, кідь сьме ей навщївили в бардієвскім старобінцю. Пак нам написала до редакції: *„Важена редакция, сердечно Вас вшыткых поздравую, а самоперше мам на думці подяковати пані Марії Мальцовській, же мі пришла із молодов сполупрацювнїцїв (Квета Копорова – позн. М. М.) погратуловати к моім 75. народенинам. Може сьте на мі віділи, же єм была заспата, бо довгы ночі єм творила про нашу забаву (котра буде завтра, т. є. на Яна). Ту собі уж давніше взяли такый звычай, же при такых акціях я напишу і пять стишків, даколи на любоволны темы, або к актуалній події. Спочатку мі то не робило проблемы, а ани днесь ся никому не стяжую, але вночі мі з той причіны не приходить спання, а я потім довше днів страплена. Ани минувшу ніч єм цілу не спала, а створила-м стишок, што го може аж перехвалили. Тото вшытко роблю задарьмо. Так істо было довгий час у пряшівскім радїю, як ся їм хотїло заплатити, а як ні, то не дали ани коруну, а іщі до радїя выголосили, та лем нам пиште, пані Галчакова. Знате, даколи то не знам порозуміти, чом то так є. Вы сьте розумны люде, та мі отворені напиште, ці то і я Вам буду стишки писати, а вы мі не будете платити? Вєдь жаден стишок, ани рядок ся сам не напише, а жебы*

автор не мав право дістати што му патрить, то не можу порозуміти. Жебы мы, Русины, ся так показали, жебы каждый лем на себе думав, а другого, повім просто, вуйжывав? То ня болить. Посмотрьте, я мам менший доходок, бо про мужову хвороту не мам выроблены роки на цілий доходок, а то мать значіти, же свою роботу, котру знам зробити, мам пометати до Топлі, а не давати нікому задаремно. То сьме раз у вужшій кругу говорили на тоту тему, же ці єм розум начісто стратила, же так докажу робити без заплачіня. Признам ся, мали правду, але они (сполу-

бываючі в старобінцю – позн. М. М.) ся ай так злостяють, же не ходжу міджі них вонка, лем штось роблю, або читам, або пишу. Даколи ня, главно права рука барз болить, бо остеопороза є шкареда, то Вам не дасть спати, болять плечі, ноги, коліна. За лікы місячно плачу до 1000 корун. За дїт і страва скоро 4000 корун, та то суть легкы рахункы... Хоць пишу стишкы веселы і о любви, уж не єм така весела, як єм была, може ня змагають роки. Мам щастя, же ку мі ходять дїти, але мам болячі коліна, та може єм за тых 4 і пів рока (одколи была в старобінцю, т. є. од 2004 р., кідь писала

тото письмо – позн. М. М.) была єм пять раз в місті. Як бы єм могла ходити, та бы єм Вас давно нащівила в редакції...”

Тільки з писма страпленої писателькы Анна Галчаковой, яке характерізує живот чоловіка на старости літ. Змогли єй роки і хвороты, як сама писала. Тісно перед смертєв зломила собі праву руку і вже не могла взяти до рук перо. Вмерла сама із своїма невыповіджєныма думками, недописаныма рядками. На саму Анну подля нового календаря, **26. юла 2006 року**. Была похована в Міджілабірцях 27. юла.

Вічная єй памяты!

Анна ГАЛЧАКОВА

СТИШКЫ МОЇ, СТИШКЫ...

Стишкы мої, стишкы,
Самы ся пишете,
Вы з мого серденька
Денно ся плієте.

Од мала-м звездаво
На світ позерала,
Задумовала ся,
Одкы-м ся ту взяла.

Барз єм ся тішыла,
Же не єм ту сама,
Же ту повно дїтей,
Братя, нянько, мама.

З каждым єм ся знала
Покамаратити,
Одмала-м тужыла,
Велё ся учіти.

Як єм мала папірь,
Хыбило мі перо,
Як было і перо,
Было мі весело.

Вшытко єм хотїла,
Такой записати,
Што повів нянько, брат,
Ці баба, ці мати.

Ай ся посмівали,
Же што у тім віджу,
Же так мощно рада
Над книжочков сиджу.

А я із книжочков
Нераз і заспала,
Пок єм бировала,
Затля єм читала.

На нашім дворику
Все было весело,

Даколи спів летїв
Ай на ціле село.

Як єм мала девять,
Умер мій нянічко,
Затихли мі уста,
Поблідло мі личко.

Тяжко-м розуміла,
Же уж не мам няня,
Же буду сидїти
На порозї сама.

Нянько ся ізо мнов,
Барз мало натїшыв,
Мав лем тридцятьштірї,
Як зо світа пішов.

Часто ся мі здало,
Же коло ня сидить,
Же єм го відїла,
І він мене видить.

Завідїла-м дїтєм,
Як ся з нянєм вели,
А як сі крачали,
З родічом весело.

Довгый час перешов,
Покля єм ся нашла,
Аж як єм коровкы
Попід яркы пасла.

Раз так якось зрана,
Дїстала єм дяку,
Співала-м весело,
Співанку даяку.

І моя мамочка
Ся барз зрадовала,
Бо она уж о ня
Тыж старости мала.

ДУМКЫ МОЇ, ДУМКЫ

*Думкы мої, думкы,
Як мі з вами фاینї,
О чім лем захочу,
Роздумую тайні.*

*Кідь ня дахто стрітить:
Што єсь задумана?
Словічка не чути
Од тебе од рана.*

*Може ся ті, Анько,
Дашто плане сніло?
Ніч, лем ня штось красне
Днесь рано напало.*

*Здало бы ся вшытко
На папірь писати,
Жебы нашы люде
Могли почітати.*

*Каждый рад почітать,
Кідь буде готове,
Бо каждый звездавый,
Што то буде нове.*

*Што то нове буде?
Думка змалєвана,
Котра мі в голові
Была Богом дана.*

Михал Ребей – маляр з властного пересвідчіння

Кінцём шістдесятих років як студент Середній польногосподарської школы у Міджілабірцях єм спозоровав на балконі интернату школы невеликого хлопа, який малёвав країну смером на Кычару. Наш учитель на вопрос – хто то є, одповів: Михал Ребей. Маляр. Куртый час перед тым у Лабірцю робили, як освітovy працівници малярї Штефан Гапак і Михал Чабала. Меню Ребей уж тогды было нелем Лабірчанам, але ай на Лабірщині, знаме.

Того року Михал Ребей ославив сімдесят пять років самостатнов выставков у Музею модерного уменя Енді Варгола, де на жадость пріматота міста Мірка Калиняка му був на експозицію выгороджений простор.

Якый маляр є Михал Ребей? На автодідакта талентованый кресляр. Тота вытварна дісципліна Ребеёви іде найліпше. Вроджений талант му дозволять церузков або пером вірно захопити країну і чоловіка. Дало бы ся повісти, же рісунок є автором добрі овладаний. Знать ся выгнути збыточным деталям, знать захопити фізіогномію чоловіка реалістично і добрі. Ту є Михал Ребей добрый.

Но не аж так можеме повісти о Ребеёвых мальбах. Чом? Ту ся мі Михал Ребей указує як твердоголовый чоловік, котрый не рад приїмать критіку і понаучіня. Образы Михала Ребея познам мінімално тридцять років а можу одповідно

Маляр з Міджілаборець – Михал Ребей (зліва) із нагоды своїх 70. народенин мав выставку в Музею модерного уменя Енді Варгола в Міджілабірцях, на отворіня котрой пришов і пріматор міста Мірко Калиняк.

повісти, же у мальбі є Ребей слабый, як кресляр. Будь ігнорує, або не хоче акцептовати теорію фарєб, їх визнаю про сімболіку і под. Интересне є, же дакілько Ребеёвых образів суть фарєбно такы интересны, же чоловік є пересвідченый о малярській прогресі Ребея, але, на другій стороні, свій нагляд нараз змінить, кідь видить Ребеёвы образы у локалній фарєбній шкалі, без снагы о богатшу фарєбну композицію. А ту не розумлю причіну той реаліты. Ребей

докаже намалёвати красный, фарєбно композично богатый образ, а нараз ся знову вертать к локальным фарєбам, де іщі ай тоты часто псує примішованём до них чорной. Ту не платить так часто лаконично отрепана фраза, же малярь малює так, як видить, а є демокрація ай в уменю. То бы сьме мусили порушыти вшыткы нормы ай у драматичнім, музичнім і іншым уменю, але ай у іншых сполоченьскых научных одборах, дісциплінах і подобно. Ай уменя, як каждый сполоченьскый факт, мать свої нормы, граніці, науку ... Михал Ребей на єднім боці (кресба) кокетує із академічныма нормама, досправды ёго кресбы суть у векшыні добры, але у мальбі ся того не дотримує, і є то видно.

Михал Ребей і наперек тому, же мать ай недостаткы як малярь, став ся візуалным кронікарём нелем Лабірщині. На ёго образах познаме знамы місця, села, людей..., але не глядајме академічны критерії вытварного уменя. Патрить успішно до категорії народных, аматорьскых малярів а своє місце на Лабірщині уж собі позітивно выдобив подобно як поеты Кудзей, Смолей, малярї Сірик, Стегнач, сохарь Гавула і іншы. А то є цалком достаточный успіх чоловіка, якый ся рокы венував чомусь, на што му Бог, ай без школы, дав можность і талант. То не є мало!

Єден із найліпшых образів Михала Ребея – Погляд на єдну з лабірських улиць.

В посліднім часі русинський проблем ся зяє стає центром увагы в масмедіях. Зато Закарпатьска інформачна аґентура (ЗІА) вирішыла высвітлити, што ся дїє в ділі Русинів і обернула ся за коментарём к спеціалістови з той проблематики **Іванови МИГОВИЧОВИ**.

• **Іване Миговичу, чом днесь на Закарпатю ся зактівізовала проблематика русинства?**

– В першій ряді зато, же не є достаточна вирішена. Вже довгий час многы русиньскы організації і шырока громада краю выжадують узнання етніму **Русин**, але владны структуры вшелияк гамують тот процес. Не є тайным, же Русины на своїй отчизні суть выставлены явній дискримінації. Іншым фактором є згіршіня соціально-економічных животных условий жителів Закарпатя. То є – масова незаемстанность, мізерна плаца, нучений одход за роботов, плачіня за освіту, недоступна медицина. Зато в русинстві люде зачінають глядати выход із тяжкой ситуації. Наслідком вовчой приватизації, векшина краянів ся стала бідаками, посиленое ся чужій капітал (Кієв, Будапешт, Львів, Донецьк, Москва), який ся мало старать о розвой выробы і о новы робочі місця на Закарпатю, што одповідно к тому выкликує непокої міджі слабшов закарпатьсков podnikateľskov сферов. Далшый фактор – небезпечность адміністративной реформи, яка ся пересувать до інших регіонів, што може довести до конфліктной ситуації із стратов символічной самосправы. Не мож не відіти тот факт, же днешні владны структуры области не обгаюють інтересы і волю наших людей. В области днесь панує клан „Барва“, а представителі творять переважну часть владных структур, они роблять про себе, а вирішінём актуальных соціально-економічных проблемів ся занимають в недостаточній мірі. Лем рекламу мають велику перед вольбами, роздавають компютеры і соціалны пакункы, які суть не за їх грошы. А тото вштко має вплив на активізацію патріотичного русинства, і нелем ёго.

• **Який є ваш особный погляд на сучасный русинський рух?**

– Я ся к нёму вообще ставлям позітивно. Колись я себе назвав Українцём русиньского походжіня, хоць ся то многым не любило. Думам сі, же є то позітивна лінія – русинський рух одбивать інтересы і права векшины жителів Закарпатя, він выповнює важну функцію тым, же загладжує проблемы в области. Він мінімалізує тяжкости міджі народностями. Тот рух за 15 років зробив намного веце про утриманя культуры краю як владны структуры. Выдаваня книжок, організованя научных конференцій, отваряня недільных школ, розвой і пропаґація культуры... Хоць ся не обходить без крайностей. Чом днесь комуністы підтримують Русинів, а почас советізму – ні? Так є, почас 20. стороча закарпатьскы комуністы помагали к пробуджіню національной свідомости і поважовали за нутне споїня з братами за Карпатами. В часі советьской влады была тенденція за інтернаціоналізацію общества – т. є. політика ся вела в інтересах вшыткых ґруп.

Тогда національный вопрос не был на першій місцю. Были ту, правда, і хыбы при выбераню кадрів, і не все ся брали до увагы шпеціфічны знакы Закарпатя.

• **Яка є Ваша позиція к рішіню Закарпатьской областной рады одностно узнання етніму Русин?**

– Позітивна. Таке рішіня ся уж не раз декларовало. Зато треба докладно боєвати за ёго реалізацію. Кідь єм був посланцём Вержховной рады України, не раз єм піднимав тот вопрос у парламенті. Напр. восени 2005 р. з цілём рішыти проблематику, ся дискутовало о проєкті закона „О Русинах на Україні“, проєкт постановы з 3. новембра 2005 року, але він не був закінчений, бо протів нёго ся поставили націоналістичны силы. Вірю, же днешня парламентна векшина підтримать рішіня о узнаню Русинів. Але на то треба іщі много сил...

• **Але ани в самім в русиньскім русі не є вштыко впорядку. Як бы сьте окоментовали послідні події в Ужгородьскім Обществі А. Духновіча?**

– Дуже єм нещастный з того, ще русинський рух тратить много через внутрішню конфліктность. Окрему роль ту грає особный, людський, фактор (амбіції вести других). Зато у нас є таке велике множество народностных сполків, які векшинов ся одлишують лем менами своїх ведучих, а лінія роботы – тота іста. Іншый фактор – робота владных структур. Як лем Кієв выменує нового начальника краю, такой хоче підрядити собі народностны сполкы, а як не може, то вытворює новы. Але такой хочу повісти, же днесь в русинстві є дость узнавanych педагоґів, докторів, писателів, правників, научных робітників, podnikatelів – Ю. Чорі, В. Падяк, Е. Жупан, І. Петровцій, В. Сарканич, Д. Сидор, Л. Філіп, М. Макара і ін., які зробили много на утриманя русинства на Закарпатю. Зато мі є тяжко, кідь міджі такыма людми vznikають конфліктны ситуації. Особно сполупрацюю із Соймом, із Народнов радов Русинів, із містными центрами, чім можу, та поможу.

• **Іване Івановичу, што бы сьте завінчовали русиньскому руху на Закарпатю?**

– Неодкладну активізацію по селах, наперед міджі інтеліґенцієв і молодежов. Далє – споїня русиньского руху і координацию сполочной роботы при організованю сполочных акцій – днів русиньской культуры і науки, фестивалів, конференцій і под. Через споїня мож досягнути немало, а главно – возроджіня і розвой русиньской культуры. На то треба, **жебы вшыткы Русины пустили до вітра неґативны стереотипы, підпоровали демократізацію свого руху, а тот буде на хосен узнання русинства і на Україні, і за границями**. А на адресу вшыткых опонентів хочу повісти, же на Закарпатю сепаратізму не было, не є і не буде.

(Подля UA-REPORTER.com)

Під таков назвов 29. оокбра 2006 была у Великій салі Закарпатьяской державной філгармонії в Ужгороді в рамках ослав Днів русиньской культуры культурологічна конференція. Главныма організаторами были: Світова рада Русинів, Асоціація Сойм підкарпатьяских Русинів, Научный центр русиністики, Закарпатьяское общество Александра Духновича, Підкарпаторусиньское общества Кіріла і Мефодія, Кіріло-мефодьска академія славянської освіти і МКІ.

Конференція ся визначовала богатым програмом. Лекторы ся занимали проблематиков русиньской культуры, літературы, духовным богатством карпатьяских Русинів Закарпатья. Прот. Димітрій Сидор говорив о русиньских духовных простопініях з нагоды 100-річного юбілею видання русиньского церковного Простопінія І. Бокшая, С. Танчінець бісідовав о Василєві і Емілови Талапковичовых, о їх ролі в розвитку музичной культуры Підкарпатья, писатель М. Рошко розобрав тему: Русиньска націонална культура у контексті сучасного постмодерно-мультикультурного світонагляду. М. Дронов выступив з темов Вплыв русиньской культуры на культуры выходных Славян. Знамый выдаватель русиньских книжок на Підкарпатья В. Падык анализовав проблематику культуры русиньского книговыдаваня. Прозвучали розлічны темы з проблематики хорового співу, хореографії, півцоучительства і іншы, якыма ся презентовали визнамы представителі русиньской культуры, педагогы, выдаватели, писателі, – представителі русиністики на Підкарпатья, якы збогатили своїма темами культурны снагы Русинів, росшырили діапазон необроблених тем, обявили білы місця, якы треба заповнити, а тым збогатити русиньску культуру і двигнути єй на вышший уровень. На такый, на який має право.

Доказом повідженого був позад конференції великий культурный концерт, на якім ся указав квіт русиньской культуры Підкарпатья. Окрем лекторів на конференції взяли участь і представителі русиньских областных організацій (было зареєстрованых 97 людей).

Конференція рішыла:

1. За пріоріту работы окремых русиньских організацій брати розвой русиньской культуры у цілій своїй повноті і жанровім богатстві: хоры, орхестры, драматічны ґрупы, русиньска поезія, проза і драматурґія і ін. в дусі выслову А. Духновича „Культура – душа народа, театр – душа цивілізації.“

2. Абы Сойм підкарпатьяских Русинів розробив спеціалный програм далшого розвоя русиньской культуры про сучасность і будучность і представив го шырокій громадї края.

При русиньских обществах (Общество підкарпатьяских Русинів, Общество А. Духновича, Общество Кіріла і Мефодія) в рамках інтелектуального і творчого потенціалу і фінанчных можностей, формовати творчі колективы і їх репертоар, выдавати репертоарны зборники.

Систематічно дозерати над творчіма ґрупами, фестивалами і конкурзама народного русиньского творчества, зробити про тото спеціалный програм.

Каждорічно становити ціны з різныма номінаціями, при недільных школах дїтскы творчі ґрупы з розлічных жанрів русиньской культуры.

Почас юбілеїв славных русиньских представителів культуры організовати тематічны конференції і концерты.

3. Владны структуры (одділіня культуры, народной освіти, одділіня народнодностных меншин і ін.) бы мали веце кликати русиньскы організації на фестивалы і конкурзы умелецькой творчости,

4. Заложыти регіоналну штатну премію А. Духновича,

5. Ведно з русиньскыма обществами зреалізовати русиньский зьязд хору Закарпатья (к 80-річному юбілею першого хорового зьязду в маю 1926 року),

6. Зняти табу з русиньской термінології „русиньска народна пісня“, „русиньский народный танец“, „русиньский поет“, „русиньска балада“, „русиньский край“, „русиньска історія“ і ін.

7. Узнати тайны антірусиньскы „Плани – заходи...“ з 1996 р. за антігуманный плод попередней антідемократічной української влады і за такы, што сімболізують ґеноциду народа, єго культуры, а в окремых пунктах – апартейд.

8. Русины Закарпатья квітують снагу Українців узнати голод в 30-ых роках як ґеноциду. Але мы не можеме порозуміти, чом Українці, што терпіли під тов ґеноцидов, хотять днесь самы і реалізовати над русиньским народом Закарпатья в центрі Европы, причім на нашій родній русиньській землі, яка лем од 1946 року была частєв Союза, а од 1991 року – першыраз юридічно в составі України.

Зато выжадуєме од областной рады одсудити антірусиньский документ „Плани-заходи...“, розроблений за режіму Кучмы, без чого не є можна штатна реґістрація русиньской народности на Україні і далший демократічный розвой Русинів, і державы вообщє, по лінії евроінтеґрації.

Неузнання Русинів уж давно выкликує непорозуміня міджінародной і европской громады і може быти на перешкодї при вступі України до ЕУ.

9. Данє рішіня переложыти на український язык і послати на адресу президента України В. Ющенка, спікера парламенту А. Мороза, премьер-міністра В. Януковича, веджіня Закарпатьяской областной рады в ЗМІ, уповноваженой Вєрховной рады про людьскы права Н. Карпатовій.

Приправити окреме письмо на Уставный суд України. А тыж на адресу Закарпатьяской державной адміністрації, яка, як желізный президентський вертикал, офіціално іщі не узнає Русинів, а при тім помагать організачно і фінанчно організованю фестивалу Червена ружа, чомусь лем про єдну нову русиньску організацію в Мукачеві, яку єдину оцінює. Чудне діло – давають ся нагороды „невизнамым Русинам“.

Віримє, же демократізація України ся не заставить. Русины мають право на узнання, на найскорішу реґістрацію і як народностина меншина, і як корінный народ Закарпатья, історічной Підкарпатьяской Руси.

Мгр. Гавриїл БЕСКИД

Юбілюючій Василь Сочка-Боржавин

Василь Сочка є з тых поетів Закарпатя, котры свої поетичны творы зачали публікувати уж в 40-ых роках 20. ст. Першы ёго стишкы *В предвечур Купалы, Доля, Іва, На верховині і Горы і доля* у нас опублікував Олеґ Грабарь в зборнику *Поезія Закарпатя 1939 – 1944*, який вышов у Словенськім видавательстві красной літературы в Бартіславі в 1958 році.

Народив ся В. Сочка **3. януара 1922 року в м. Берегово** в учительській родині, де пережив своє дїтство. В тім часі Берегово патрило до Підкарпатської Руси, а тотя была частёв першой ЧСР.

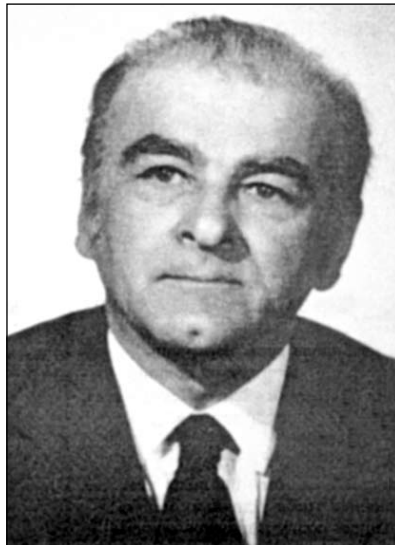
Учив ся в Ужгородській і в Хустській реалній гімназії, філологічно-славистічну освіту здобыв в Будапештській і в Ужгородській універзиті. Любов к великанам літературы карпатських Русинів прививали му дома, а то уж од дїтства ёго отець Андрій, а пак облюбены гімназіалны педагоґы, як Алексій Фариніч (літ. псевдонім Алёша Маковичанин) і вихователь молодых літератів П. В. Лінтур.

Літературный псевдонім Боржавин собі выбрав на честь свого отца-духновічовця, русиньскый рід котрого походить із статочной сільской родини в Боржавській долині Закарпатя. Довгы рокы робив як педагоґ у школах Тячівского, Мукачевского і Береговского раёнів, а пак робив ай в учительскім інштуті, де був ведучім кабінету народностных школ.

В. Сочка-Боржавин є автором 11 книжок, з котрых першый ёго зборник поезій вышов в 1943 році. Автор публікував свої творы в ужгородських новинках – „Русское слово“, „Карпаторусский голос“, в зборниках 12 „угро-руськых“ поетів, в *Літературнім алманеху 1943*, а так істо в новинках „Словенська єднота“, органі Словаків у Мадярьску. Одколи ёго родный край ся став частёв СССР як Закарпатська область УССР, ёго творы ся друковали в новинках „Новини Закарпаття“, „Єдинство-плюс“, „Карпати Ігаз сов“ і в часопіс Русин, в

часописах і в зборниках Прагы, Будапешту, в антологіях на Словенську, в Сербську і на Україні.

Од 90-ых років 20. стороча В. Сочка брав участь на научных конференціях, де выступав з літературно-історічними темами. Быв участником світових конгресів Русинів. Выступав

Знамый поет і писатель Підкарпатя – Василь Сочка-Боржавин 3. януара 2007 ославить 85 років свого жывота.

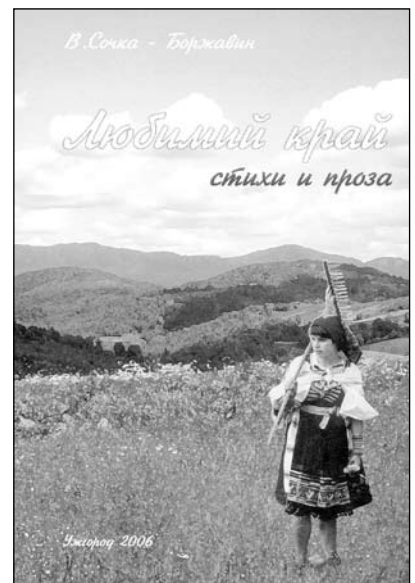
на сімпозіях писателів народів централной Европы.

Я ся зближыв з поетом на научных семінарах з русиньсков проблематіков, котры організовала Русиньска оброда на Словенську, але главно на Світовім конгресі Русинів у Будапешті, де і я мав можность тыж выступити. В. Сочка-Боржавин є добрі знамый міджі Русинами Словенська і Пряшівского краю. В рамках культурно-освітних обществ у Пряшові він брав участь на научных семінарах в 2003 році. Интересно выступав на тему традицій Общества А. Духновіча на Підкарпатській Руси і на Словенську, о Ю. Ставровскім-Попрадови як і на бісїдах із нашыми Русинами о своїм жывоті і творчости. І в сучасности ся інтересує жывотом Русинів Словенська, чітатє новинкы і часописы, які выходять на Словенську о Русинах.

Поет і прозаїк в сучасности є честным председом Ужгородьского культурно-освітного общества А. Духновіча і членом веджіня Ужгородьского общества Словаків.

В 2006 році выдав книжку *Любимый край, стихи и проза*, а за великий вклад до розвоя русиньской літературы, і окреме за тоту книжку была му уділена премія А. Павловіча за 2006 рік 28. октобра 2006. Ёго послїдня публікація обсягує стишкы і прозаїчны творы з книги памяти, а на послїдніх сторінках находиме фоткы з альбуму о ёго жывоті і творбі. Ёго поезія ословить каждого Русина, проникнута Духновічовым духом, пробуджує зо сна, учіть любити свій материньскый язык, традиції предків, їх культуру.

В. Сочка-Боржавин пару днів перед Рїством (подля старого календаря) 2007 року ся дожывать в повнім здоровю – 85 років плодного і творчого жывота. З той нагоды у своїм мені, як і в мені ёго приятелів із Словенська, редакчного колектіву Народных новинок і часопісу Русин желаме му много здоровья, родинного покою, многовікості і далшых творчіх успіхів – на благо вшыткых Русинів.

Обалка найновшого зборника поезії і прозы В. Сочки-Боржавина, котрый недавно (2006) вышов в Ужгороді.

Василь СОЧКА-БОРЖАВИН НОВЕМБЕР

Осѣнь кончає ся.
Холодно. Глухо.
Прутиком вітер ударив над ухом.
Голѣ акаціѣ плачут без шума,
Як Подкарпатского Русина думы...
Плаче Отчизнина тихо і глухо,
Снит ся надежда и Хлѣба краюха.
(1988)

ЯЗЫК МОГО НЯНЬКА

Язык русинский, співанковый, милый,
О кулько в тобі животворной силы –
В словарных фондах у долинах синьих гор,
Де чути предков пудкарпатский розговор –
У Костринѣ, в Пузнякувцях, в ущелинах Карпат,
Там, де Руснакы свуй менталитет хранят.

Они не вірят коньютурным пришылякевичам,
Ани домашным яничарям – собакевичам,
Што отравляют наш фольклор и наш язык,
Котрым наш чесный люд гордита ся привык.
Бо душу гріє предков праведное слово,
Славянской мудрости и бисѣды основа.
И прото, Господи, язык наш милый
Най умножає животворнѣ силы
Робутным людям, земледѣльцам в полю,
Жебы Руснакы мали лѣпшу долю!
(1997)

ЯК БЫ ФАЙНО БЫЛО

Як бы файно было, кобы нашѣ рѣкы
Радовали душу Русинов навѣкы,

Кобы совість чисту паскудь не губила,
Кобы ся множила у Руснаков сила!
И кобы наш Русин не братав ся з бісом,
Але жив як ґазда под бескидским лѣсом,
И над нашов Тисов, и над нашим Ужем
Жыв бы супокуйно, жыв бы моцным, дужым!
Кобы внуков наших школа не губила,
Жебы кров русинска текла вольно в жилах,
Кобы возлюбив нас Господь Бог из неба,
Жебы Сонце грѣло и на нас, як треба!
Кобы правда наша, сильна и еднака,
Радовала душу каждого Руснака!
(1994)

МЫ ЗНАЄМЕ, ШТО ТЫ ИЩИ ЖИВА

Мы знаєме, што ты, Отцюзно, ищи жива,
Бо помудрѣла у Руснаков спляча голова.
И ты вертаєш ся до нас из давности віков
У села подкарпатски и до наших городов.

И слава Богу,
Што долины подбескиднѣ
Трудолюбивыми Руснаками не біднѣ.
И добре, же ся пробудив
И тихый сирохман,
Бо хоче быти на ґаздувствѣ паном – сам!
И я повіровав у фатум сись побідный,
Бо знаю, наш народ в Европі – не послідный!
(1997)

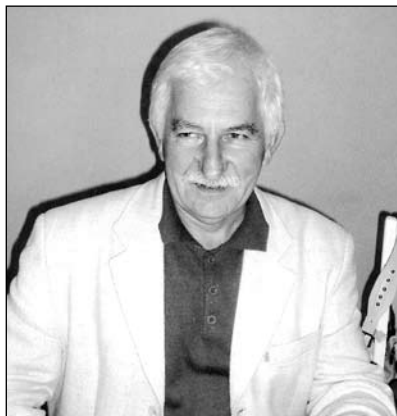
(Віршы із зборника В. Сочкы-Боржавина: „Любимий край, стихи и проза“. Ужгород 2006.)

ПгДр. Кветослава КОПОРОВА

Зближованя окремых варіантів русиньского языка до сполочного коіне – утопія, або неминучий процес?

До кодифікачного процесу єднотливых варіантів русиньского языка ся в окремых штатах карпатського ареалу, в котрых жыють Русины, залучів ряд спеціалістів. Сімпатічным є факт, же думка возроджіня єдного забытого народа в северовыходній Европі ослвила і нерусиньских лінгвістів, што ся занимають выходославянськыма языками, а так і они припомогли ку зроду четвертого выходославянського языка.

Про польских Русинів-Лемків став ся таким помічником і ґарантом професіоналности при творінію їх варіанту языка проф. Др. ґаб. Генрік ФОНТАНЬСКИ з Інституту выходославянської філології Слезькой універзіты в Сосновці. З проблематіков Лемків

Професор, Др. ґаб. Генрік Фонтаньскі з Інституту выходославянської філології Слезькой універзіты в Сосновці, котрый уж пару років займає ся і русиньским/лемківським языком.

Фотка: А. З.

і їх языка пришов проф. Фонтаньскі до контакту од самого зроду думкы о ёго кодифікованій подобі – по 1989 році, коли зачало свої активіты розвивати Стоварышіня Лемків. Тоды ся на нёго обернула Мґр. Мірослава ХОМЯК як на реноманованого славісту і проф. Фонтаньскі ся став ей науковым конзултантом при писаню першых ґраматічных правил. Сполупраця ся вказала хосеннов і ведо з пані Мірославов – першов учітельков русиньского языка в повойновій Польщі, написали научну публикацію *ґраматіку лемківского языка*, на котрій робили десять років. ґраматіка вышла в Катовіцях у році 2000.

Меджітым ся зачали родити далшы науковы роботы в автор-

стві Генріка Фонтанського: *Лемківська штілістика, Порівняльна грамати́ка лемківського, польського і руського язика, Називники в лемківському языку, О існованю містоменників з частков -сь- і -да-, Языковы проблемы в творчости Теодора Кузяка і т. д. ...*

Проф. Генрік Фонтанські ся залучив і до великого проекту Опольської універзити **О найновшых змінах в славянських языхах**, выслідком котрого было видана дакількох монографій о єднотливых славянських языхах. На 13. конгресі славістів Міджінародный выбор славістів вирішив, же до того проекту буде запоєна і приправа монографії о русиньскім языку, респ. о єго чотырех варіантах. Так у 2004 році вышла монографія *Najnowsze dzieje języków słowiańskich* із підназвов *Русиньскый язык*. Під опис языкового варіанту польських Лемків ся підписав проф. Генрік ФОНТАНЬСКИ.

Логічним выводом аплікованя таких цінных про лінгвісту работ до практики є шырокоспектрална педагогічна работа професора Фонтанського. На Педагогічній академії у Кракові, де ся приправлюють будучі учітелі лемківського языка, учіть язык і культуру Лемків, лемківску граматику, штілістику і веде діпломовый семінар з лемківського языка.

Професор Фонтанські не хыбовав ани на першім засіданю інтереґіонального Проґрамового выбору, котрый ся зышов кінцём септембра 2006 у Пряшові, жебы зачати конкретны кроки на при-

праві 3. Міджінародного конгресу русиньського языка (першый конгрес був у 1992 році в Бардієвських Купелях, другый у 1999 році у Пряшові). Третій конгрес є напланований на септембер 2007 року до польского Кракова. Єдним з єго цілів буде обговоріня процесу поступного зближованя окремых варіантів русиньського языка так, як то передзначив першый конгрес. Од того часу але перешло помалы 15 років, много річей ся змінило, принайменшм холем факт, же аплікація русиньського языка до вшыткых тогды назначеных сфер культурно-сполоченьского жывота не є аж така масова, як ся може в тім часі предпекладало. Помалы ся розвивать школьска, але і конфесійна сфера, закон о поужываню меншиновых языків, котрый був на Словеньску приятый (1999), не выужывать аж таке цісло русиньських сел і міст. Подобно то є і в Польску. Як в такім припаді поступовати дале, творити сполочне коіне про вшыткых, кідь ани з єствуючіма кодифікованыма подобами в окремых державах не є іщі стотожнена принайменшм векшина єго потенціалных поужывателів? Або може вопрос бы мож было поставити так: **Котры сфери хоснованя кодифікованого русиньського языка мають надій на пріятя общерусиньського варіанту – коіне?** Ці суть на то приправлены єднотливы державы, ці на тот факт (на цілорусиньскый аспект) памятали при кодифікації языків у своїх матерьських країнах? Професор Фонтанські є реаліста: „*Ідея єдиноґо русиньського*

языка є єдна річ, але конкретна реалность – друга. Тот вопрос мусять рішыти самы Русины – то значіть поужывателі языка. На зачаток мож раховати з уніфікаціє в одборній термінології – в области грамати́ки, літературы, методічній термінології, але бісідовати о єднотній формі языка є іщі скоро. Мож зробити даякы кроки і почекати, як ся то буде апліковати до практичної ровины. Язык мать служыти на комунікацію, а я єм в тім вопросі скептичний. На другім боці, віджу дакотры ініціатівы, як напр. часопис Русин, котрый публікує вшыткы варіанты русиньського языка. Хто го чітать, проникать до тых варіантів. Кібы было веце таких можностей, наісто бы сьме ся поступно приближыли ку сполочному языку, но тото буде задача може про наступны покоління.“

Видить ся, же ани єднотливы варіанты языка, респ. їх творителі іщі на то не суть приправлены, хоць в дакотрых моментах при кодифікаціях своїх языків брали до увагы аспект цілорусиньскый. Може праві Третій міджінародный конгрес русиньського языка посуне даный проблем о крок допереду, выяснить дакотры позиції славістів односно сполочных поглядів, але і розділностей при творіню общерусиньського языка. В каждім припаді 15-річний період назначує, же то буде процес довґодобый і в наджаню компромісів нелегкый.

Петро ТРОХАНОВСКИЙ

СЛОВО ОД ТЛУМАЧА

Моє залюбліня Франком датує ся од початку 60-тых років. Найперше прочытал єм, іщі в основній школі „Захара Беркута“, по польскы. Але на добре завьюл мя ґу Великому Каменярьови, особливи же ґу його безсмертій поємі „Мойсей“, мій чудовий семінарській учітель Петро Доманчук. Перечытувал єм по роках „Мосея“ не раз, а чым старшым єм был, чым барже єм сивіл, тым барже єм переживал. Фасцинувала мя намалювана Франком збіжніст долі выбраного народу з дольом мого народу – „невывбраного“. І хоц автор прообраз Ханнату – Обіцяной Землі, Ізраїля застереже сой в своїй поєтыцкій візії, што цілком зрозуміле, для України, не даст ся скрыти, же не до ней є подібне тото, што накріслит хоцьбы во франґменті образу з XVII главы:

*От і маш Палестину ціліцьку,
Край овечок і ярцю,
Од Кадеса по Кармель без решты
Затулити мож в пальцох.*

*Ани трактів шыроких ту нес,
Ну до моря проходу!
Де-ж ту жыти, тужати, роснути
І квитнути народу?*

Очевьдні, Франко не в безконечных просторах України (*труснеш Кавказом, вперешешся Бескидом*, як напише во вступі до поємы) буде глядал подібности, а во єй фактычній і траґічній обездоленій доли, в закованым сусідами народі. Вюл буде устами Мойсея бесіду з оным своїм народом, часто неслухнячым, непокірным як быдля – і то пред своїм ґаздом, якій зла му прагне, пред своїм Вітцьом, Пророком, – з народом впертым до шліпоты, просторікого сумління, але вшытко єдно, але преці – народом безконечній, невывмовно коханым (*Ляблю тебе міцнійше, полнійше // Нич сам Бог наш Єгова*). Вказувал буде народови Вітчизну за оном гором Небо (назва фактычна, в нашым языку принаґідна, але як же символічна), вказувал буде з надієм, уж і в ситуації, виділо бы ся, без надії, Вітчизну до котрой треба конче вернути. Плакал буде, кед прийде ся му ТАМ входити самому, але преці, хоц полным жалю, та твердым переконливым пророчым голосом рече:

*Лежал буду і р' горам моавским,
Стырміл буду очами,
Аж вы вшыткы там за мною прийдете,
Нибы діти за мамом.*

... І ту зас заламують ся дакус аналогії. Правда, Українцям треба душою, мыслю, учынок вертати до вітчизны, жебы збудувати ей вільном, своіом, незалежном (бесідуючы очевидні часами Франка). Але Українці, як ціліст, николи не зазнали того найболестнійшого болю, не стратили в сенсі фізичным вітчизны. *Мертвы, жывы і ненароджены*, – в силенній силі Народу сут в ній. Не мусіли, до єдного, лишати ю – як Жыди, як... Лемкы! –

*Для премудрых ся мудрым не числит,
Не войовник він в бою,
Всесьвітовий вандрівник, а гостьом
Во вітчизні він своій.*

Выпиш вымалюй! – Не треба ани кус пояснювати аналогій... Гей, поема „Мойсей“ для каждого Лемка, якій заховал іщы любов до краю вітців, якій тужыт за тым крайом – може быти настольном книгом, малом бібліюм, джерелом найбарже піднесеных дознань, пережывань. Зато тыж взяв ем сой за чест приближыти ю через нашу рідну бесіду моім краянам.

Зрезигнувал ем з прекрасного, великого поетычнї вступу до поемы. І мушу ся з той „неделикатности“ – як бы міг назвати мій поступок нееден знаючий ся на справі – порядні выглумачыти. На початку підопру ся самым... Франком. Отже автор в першым своім задумі не замышлял писати вступу. Сьвідчыт о тым такій факт – же поему „Мойсей“ створил він од січня до липня 1905 рока. Аж потім, правда – безпосередньо, 20 липня сіл до реченого вступу, де ясно выявил свое „кредо“, заадресував „Мося“ своіому Народови. ...Ні не повім, жебы через тот факт поема стратила свою універсальніст для Сьвіта, для Курдів, Шкотів, Бретонців, Басків, Фризийців, для Лужыцкых Сербів, для більшости народів Землі, борючих ся векшом ци меншом міром о істнуваня; аж і для народів, народности якы досьвідчыли,

подібні Мойсейовым Гебреям, найгіршого – бо выгнаня. І для них адресуване выразні окрісленому народови поетычне слово не може тратити своіой універсальной вагы. Та в якійсї мірі ю злагіднює. Так одчувам тото я, Лемко.

По друге – признам ся щыро – вступ до „Мойсея“, барз сконденсуваний мысльово, філософічний, виділ ся дуже трудніший до тлумачыня нич основний текст поемы – барже елеґійний, описовий, з векшом можливістю трансляторско-го „маневру“. Ніт, не выстрашыл ем ся власной немочы, то было до зробліня, але... Сумуючы вшытко в тым „Слові“ речене, дышол ем до высновку, до якого ем дышол. (На марґінесі признам ся – перед неознаюмленыма з ориґіналом – же змінил ем дакус розмір Франкового верша. Конечным было то з огляду на специфіку єдного і другого языка. В українськым, подібні як в російськым і білоруськым множество слів акцентуваных є на остатнім складі, што придає в поезии мужескій рым. Хотячы заховати вірніст розміру верша, в вельох інчых языках, в тым і в лемківськым, треба бы было в тых випадках, а ту конкретні – в што другым верші, хоснувати лем єдноскладовы слова. Што є, особливі при творі так обшырным як Франків *Мойсей* єднако невыкональне, як і ненатуральне.)

І прагну Вас, передовшыткым, Братя Українці, красні просити: не майте мі тото за грїх (мам на мыслі очевидні оній брак вступу). Не з чловечої злобы, ани з передуманой перфідні лишыл ем, Брате, *гомін волі*, што го – дає Бог – в віначючым ділі правдивого одроджыня Твоіой Вітчизны *поклонити Чорним морем*. Щиро бажаю Тобі цього.

І Ты мі жыч – най Рід мій пелехатий, непослугнячий стымит – де Його місце, най Край мій *овечок і ярцю* стане ся Ханнатом, до якого вертати не лем треба, але і вартат. Кєд ся того поведе – будеш товды, Брате мій, мал сатисфакцию же завдяки і *Твому генію* тот *скромний дар весільний*.

Іван ФРАНКО

Мойсей

VI

Во глибоком молчаню Гебреї
Ухом слова імают...
„То є байка, – і Мойсей аж зітхнул –
По ній выклад настає:

Так, дерева – то земны народы,
Король же во їх кругу –
То выбранец, племінник Господен,
Божий посол і слуга.

Кєд народы Єгова сотворил,
Як былины по полю,
Вшыткым в душу зазерал і чытал –
Яка чекат їх доля.

Як в джерело, до душ ся всмотрювал,
Ци не течут згнилином,
Глядал – кого бы собі выбрати
За первенця, за сына.

І не призвал тых гордых, што лізут
Аж до небес думками
І підносят могучы боканчы,
Над людськыма карками.

Не прикликал богатых-плечатых,
Што землю пљондруют,
Людськым добром і потом соленым
Піраміды будуют.

Не прикликал красавців до танців,
Што на лірах бренкают;
Як свій талант, в поемах, в мрамурі
Вкули в вічність не знают.

Згорділ блиском і славом дочасном,
Вшыткым земськым владаньом,
Пахилами театрів та іґриск,
Книжным тщым мудруваньом.

І як терен посеред стромистых
Непоказний на вроду,
І не діждал ся славы світової
Ани з цвіту, ни з плоду, –

Так і нарід, Господом выбраний,
Серед націй убогий;
Там де пыха, де гонір, там йому
За высокы порогы.

Для премудрых ся мудрым не числит,
Не войовник він в бою,
Всесьвітовий вандрівник, а гостьом
Во вітчизні він своій.

Але скарб свій до души му зложыл
Віщий Бог Вседержытель,
Жебы был він як сьвітч в темряві,
Слова Його хранитель.

В безконечну жывота вандрівку,
Післал го, хоц нищого, –
Обітницї му дал, заповіди,
Як мериндю в дорогу.

Та заздрісний наш Бог, наш Єгова,
Неприступний, сердитий:
Што полюбьл в Синаї, най нихто
Не посьміє любити.

Зато наділ на свого выбранця
Одіяло любви
Недоступне, коляче, як тоты
Голузчата терньовы.

І пірнячым го вчынил, пекучым
Як коприва тріщата,
Жебы духа аромат заєдно
Міг він сам лем вдыхати.

Післанництво му дал незавидне
З крижмом семох печати,
Жебы нус го в будучність далеку,
Під ненавист од братів.

Горе тому післанцю-нездарі,
Што задрімле в дорозі,
Або печат завітню розламле,
В непамяти о Бозі.

Выйме інчий посольство завітне
Ледачному з долони,
І добігне до цілі, до края,
І заблісне в короні.

Та щесливий післанец, што лист свій
Скоро, вірні понесе!
Вінец царскій му Господ дарує
І прославит в небесах.

Ізраїлю! То ты тот післанец,
Ты выбраний зо сьвіта!
Чом не тымиш ты свого посольства
І Божого завіта?

Не з той землі є твоє кралівство,
І не мирска чест, слава!
Але горе, кєд тебе змамутит
Сьвіта того забава.

Заміст стати ся сілю той землі,
В порох марний ся зміниш;
Заміст ласку зьєднати для вшыткых,
Сам ей будеш негідным.

Заміст сьвіт вызволити од муки,
Од роздору, од люти,
Будеш сам як тот черв роздавлений,
Котрий здыхат при пути.

*З українського перевьоло
Петро ТРОХАНОВСКІЙ.*

А. ПАП

ПРОФ. ДР МИРОСЛАВ ПЛАНЧАК И ПРОФ. ДР ЮЛИЯН РАМАЧ

О БОЛОНЬСКОЙ ДЕКЛАРАЦИИ

БОДИ И СТУДЕНТСКИ ЧЕРАНКИ IN,
ВЕЛЬКИ ИСПИТИ OUT

Векшина универзитетох у швецѣ нешка ше змага за приѣм najlepших студентох, регрутованих ише у штредней школи, а вец и за найкомпетентнейши наставни кадер и средства за вигледованя и розвойни проєкти. З тим поросли и вимоги за вше векшу одвичательносц и квалитет високошколского образованя.

Тоти вимоги тераз и пред нашими универзитетами у Сербии.

Пред початком 2006/07. академского року медиї були полни з текстами о тим же Министерство просвити не дума правиц гиперинфляцию интелектуалцох. Ректоре универзитетох ше уж навелько пририхтую за нову програму. Медзитим, велї аспекти Болоньского процеса и самей декларациї и далей неясни, окреме тей часци популациї хтора ма найвещей о тим знац прето же по ней ма студирац.

У обчекованю Болоньской декларациї

Прилагодзоване гу европским стандардом у цеку, а зоз тим же як ше у тих водах знаходза новосадски институтї за високе образоване упознали нас проф. др Мирослав Планчак, проректор за наставу на Новосадским универзитету и проф. др. Юлиан Рамач, професор на рускей Катедри на Философским факултету. Же би Болоньска декларация була официјно инкорпорована до Статута Универзитета и правних актох, мушел ше принеся закон. Закон принешени, после велїх преднаписох, пременкох и розправох у септембру прешлого року.

– *Универзитет у Новим Садзе и пред тим як цо принешени Закон робел даедни ствари хтори не були предвидзени у законе, але му ані не контрадиктовали. Ми лем ишли можебуц дакус напредок. У медзичаше тоти ствари явно прилапени. Наприклад, самоевалуация робена ише пред двома, трома роками кед закон ише не бул ані блїско. Так же новосадски универзитет ма имидж лидера у тей реформскей акциї* – гвари проф. Планчак.

Вон потолковал и ще на вецей як 90 одсто студийних програмох прилапени болоньски принципи. Вони прешли през шицки официјни цела и достали легитимитет од 1. октобра.

И студенти русинистики лапаю крочай

На Катедри за руски язык и литературу на Филозофским факултету у Новим Садзе студенти потераз паралелно студирали руски язык и литературу и сербски язык и югославянску литературу, та векшина з нїх достали диплому професора руского языка и професора сербского языка у школах з руским наставним языком. По новей програми будзе ше студирац лем еден фах – Руски язык и литературу. Професор Юлиан Рамач обьяшнел же ше нови наставни програми розлику од потерашних по даскелїх суццих стварох:

– *Вецейсеместрово предмети тераз подзелени на еднореместрово курси, а по каждам курсу ше поклада и испит, та студент муши порядне учиц же би положел кажди курс и не таки є потерховани з ученьом яки бул кед мушел рихтац испит по штирисеместровим слуханю настави з одредзеного предмета. Програма з каждаго предмета тераз ма одредзене число боди, а окреме обовязних предметох студенти буду мац и вецей виборни предмети, спомедзи хторих годни виберац тоти два-три предмети хтори ше им буду найбаржей пачиц. Тиж так по штеартим року ше не будзе покладац дипломски испит, але закончени студенти достаню диплому першого ступня академских филологийних наукох з облаци русинистики (хтора будзе адекватна потерашней дипломи професора руского языка).*

Стара система студирования против новей

Образоване дружтво тото цо источашне и условие обстояня и хторе одредзуе яка будзе його будучносц. Жеми хтори маю вельо векши процент високообразованого жительства намагаю ше звекшац тот процент. Ситуация у Сербии остатних рокох була така же зме пишно патрели на число студентох на наших универзитетох, але погляд частото спущовани долу кед було слово о чишле дипломованих студентох. Прето нова система ма за цель же би студирание було легчеше. Медзитим, поставя ше питане, цо робиц з гэвтима хтори ше уписали по старей системи. Професор Планчак толкуе же ту ест ише досц дилеми хтори универзитети муша розпатриц же би ше завжало заеднице становиско. Не лем универзитети, але и факултети у рамкахох универзитетох ше муша зложиц, же би ше не случело же кажди роби на свой способ.

– *На даедних факултетох тоти студенти од октобра буду мац можливосц виберац чи предлужа студирац по старим, чи воля прейсц на нову програму. Будземе ше мушиц догвариц як рижиме тоту дилему, а обчекуе ше и думає Национального совиту за високе образоване* – твердзи професор Планчак.

Зване магистер вецей не постої

Друга дилема ше вяже за дипломованих студентох. З новим законом магистерски студиї ше утаргну, а увезде ше окремини концепт Мастер студиїох хтори тирваю еден лебо два роки, у зависносци од того яки бул концепт основних студиїох, и докторских студиїох хтори би требали тирвац три, до штири роки. Тераз питане – цо з тима хтори закончили по старей програми и маю стари звания? Наприклад, дипломовани машински инженер хтори закончел пред 10 роками факултет тераз сце Мастер диплому. Цо потребне же би свою диплому претворел до тей хтору сце?

– *Рижни факултети розлично рижую тот проблем: дагдзе ше автоматски достава нове зване, з оглядом же студиї за машинского инженера тирваю 5 роки, а и за Мастер диплому треба 5 роки. Медзитим, индзей ше вимага дифференциални испити, або аж окремини рок студиїох. Так же ше на тим ише роби* – обьяшнел професор Планчак.

Вон тиж так гвари же завиши од каждаго факултета же як рижи „преруцоване“ закончених студентох на нову систему прето же розлични факултети мали иншаки длужини студирования. ФТН мал 5 роки студиїох и то ше склада зоз нову систему. Медзитим, Филозофски лебо ПМФ до тераз мали 4 роки студиїох, та тим студентом хиби ише ECTS боди за Мастер диплому.

Чи додаток дипломи заменює нострификацију?

Каждодньово зме зочени зоз доказами же знане најдрагша роба, же нови технологиї диктую кадзи ше будзе тарговище рушац и же ше у швецѣ хтори нїгда пред тим не бул таки повязани, не може діловац без знаня языкох и познанава рижних культурох. Прето важне константно розвивац свойо знаня и schopносци. З тим у вязи студенти доставаю по новей високошколскей системи и додаток дипломи у хторим ше находза попри шицких испитох хтори положили, и шицки звонканаставни активносци, членство у студентских организациїох, спортски и културни активносци, курси и друге.

– *Тот документ задумани же би найвещей помагал при находзеню работи и при мобилносци студентох. Податки хтори буду стац у нїм звекшаю транспарентносц, та з тим будзе легчеше и факултетом поровнац студиї. Нострификация будзе ише вше необходима, але постане*

една формална ствар хтора ше роби на основи додатка дипломи – гвари професор Планчак.

Професор Рамач потолковав же и бодовна вреднось предметох олегча студентом нострификавац дипломи здобути у иноземстве.

– Потераз, кед ше наставни програми з истих предметох у нас и у иноземстве розликовали, студент з иноземства мушел у нас покладац розлику, т. е. мушел ознова покладац тоти исти предмети и у нас. А тераз, кед тоти предмети у иноземстве и у нас маю исту бодовну вреднось, положени испити важа и у нас, без огляду на розлики у наставних програмах – гвари професор Рамач.

Мобилнось

Тото цо не зажило у достаточней мири ані на єдним универзитету у Сербії, то мобилнось студентох. Професор Планчак тверди же Универзитет плановав концепт мобилнось розвиц не лем на мединародним уровню, але и медзи факултетами.

– Наприклад, ФТН ма вельке число студийних програм. Було би логичне же студент хтори закончел перши три, лебо штири роки на єдним напряме, наприклад на машинстве, пойдзе закончиц Мастер на другим, поведзе електротехніку. Евентуално, зоз ище даяким дифференциалним испитом. То би була мобилнось знука факул-

тета, а най не гуториме же би требала буц и знука универзитета. То дава єден интердисциплинарни характер студийом – виявел професор Планчак.

Студентски черанки на рускей Катедри

– Жадаме же би було організоване розменьоване студентох на релациї Нови Сад – Прешов – Краков – Ужгород, бо зоз студираньом у жемох карпатского ареала нашо студенти можу лем збогациц своєю знань. Але, студенти у странскей жеми муша плациц и драгу школарину (у нас коло 2 000 євра до рока). Аж кед державна администрация (у нашей жеми, односно жемох карпатского ареала) ошлебодзи студентох русинистики од плаценья школарини, годни зме тоту идею витвориц. Єй витворене найменей завиши од нас, професорох – тверди професор Рамач.

Єдна од глібших причинох пременкох о хторих ту було слово то напушоване потерашнього модела универзитета у цалей Европи, прето же ше у 20. вику вон нашол оч до оч зоз глобализацию и технолоґийним розвоєм. Задумане же би реформи принесли векшу ефикаснось у студираню и же зоз редефиницию концепта универзитета годно претвориц єдну ригидну институцию до интеґрованной, компетентней, поднімацкей и флексибилней установи, хтора порихтана одвитовац на вимоги нешкайшого тарговища. Чи таке дацо годно поробиц, увидзи ше.

Олена ПАПУґА

ПОЧАЛО ФАКУЛТАТИВНЕ ВИУЧОВАНЄ РУСКОГО ЯЗЫКА ЗА ШКОЛЯРОХ ШТРЕДНІХ ШКОЛОХ У НОВИМ САДЗЕ

МАЦЕРИНСКИ ЯЗЫКИ ЧУВАЮ РОЗЛИЧНОСЦИ У ВОЙВОДИНИ

Новосадским школяром ше факултативне учене руского языка не закончує зоз уписом до штредней школи, бо им од того школского року, точнейше од 22. новембра, настава будзе отримована у Техничней школи (ТШ) „Йован Вуканович“ и у просторийох Руского культурно-просвитного дружтва (РКПД).

После иницијативи родичох, чийо дзеци ходза на години факултативного ученья руского языка и родительскей схадзки, хтора отримана 2004. року, почали пририхтованя за пестоване руского языка и у штреднїх школах. Идея зажила, та 22. новембра 2006, зоз святочну годину у ТШ „Йован Вуканович“ почала настава факултативного ученья руского языка за штредньошколцох у Новим Садзе. Истого дня покраїнского секретара за образоване и культуру **др. Золтана Єґешова** нацивели председателька Скупштини Дружтва за руски язык, литературу и культуру **Ирина Папуґа**, председатель Руского национального совиту **Славко Орос**, директор Школярского дому „Бранково коло“ и професор на катедри за руски язык и литературу **др Яков Кишюґас**, як и школяре хтори буду ходзиц на наставу.

З нагоди того стретнуца др. Єґеш визначел же така акция барз значна и здогадул на час кед ше у Войводини учело язики штредку же би ше национални заєдніци лепше розумели.

– У Войводини традиційно прилапене же ше розличносци прилапює як преднось и же ше през розличносци збогацую сознаня о других и змоцнює ше заєдніцтво. Поволуєм и други национални заєдніци же би ше упатрели на вас и тиж організовали наставу факултативного ученья мацеринского языка же би Войводина остала тото цо є, односно заєдніца розличних языкох и культурах – визначел др. Єґеш.

У мено Руского национального совиту його председатель **Славко Орос** подзековал **Вивершней ради Войводини** же

потримала акцию уводзенья пестованя руского языка за школярох штреднїх школах и визначел же главну терху організованя пестованя руского языка зноши Дружтво за руски язык, литературу и культуру на чолє зоз **Ирину Папуґу**, але же ше шички акциї того Дружтва водзи паралелно зоз Руским националним совитом.

Святочна година руского языка отримана тот исти дзень у ТШ „Йован Вуканович“ дзе присутних привитал директор школи **Станко Матич**, директор РКПД **Владимир Сивч**, а на теј години младши и старши школяре хтори ходза на години пестованя руского языка виведли кратки рецитал. Госц бул и директор ОШИґ „Петро Кузмяк“ зоз Руского Керестура **Янко Хома**, хтори направел контакти за дружене двох школах.

Векшы ці меншы віфлеємы суть в тот час у каждїй церкви і в хыжах многих віруючїх.

Фотка: А. З.

Председа Світового конгресу Русинів у Вашингтоні

Вашінгтон. В часі триденного побывання у Вашингтоні (од 15. до 17. новембра 2006), котре мало за ціль іднання з діпломатичными представителями америцького главного міста, **председа Світового конгресу Русинів Павел Роберт Маґочій ведно з делегаціев америцьких Русинів навщивив амбасады Румуньска, України, Сербії і Ватікану.** Окрем проф. Маґочія делегацію творили представителі **Карпаторусиньского общества в Америці – президент вашінгтоньской філіалки общества Др. Віктор Габурчак, віцепрезидент філіалки проф. Елейн Русинко, Др. Мікулаш Поповіч і президент філіалки сполку в Новій Англії Орестес Мігалі.**

Цілем навщивы Румуньской амбасады было упресніня плану організації **Девятого світового конгресу Русинів, котрый бы мав быти 21. – 24. юна 2007 року в місті Сірет (Sighetul Marmatei).** На минулорічний вопрос проф. Маґочія, котрый ся дотыкав нового мосту через ріку Тісу, працівники амбасады ознамили, же офіціалне отворіня мосту є наплановане на кінець рока 2006. Новый міст споїть нелем Україну і Румуньско, але тыж Карпаторусинів, котры жыють по обидвох берегах Тісы і котры дотеперь были одділены міжнароднов границев. Предметом діскузії быв тыж вопрос заграничных гостів на русиньскім конгресі. Румуньска амбасада высловила заінтересованость влады своєї країны на успішнім ході форуму і приобіцяла поміч в підпорі офіціалных позвань про гостів – як репрезентантів розлічных держав, так і Европского сполоченства на конгресі.

Уж по другыраз того року навщивила делегація америцьких Русинів **Амбасаду України.** При своій другій навщиві была прыята заступцём предсedy місії, старшым порадецём амбасады **Др. Віктором Нікітюком.** Професор Маґочій ту передав офіціалне писмо, адресоване на мено амбасадора Олега Шамшура, в котрім высловив просьбу объяснить явны протиречіня у політіці України односно Русинів. Напр. в писмі Міністерства юстіції той державы з дня 7. юла 2006, посланім як одповідь на вопрос узнання Русинів як самостатну народности ся вказовало, же **„подля норм міжнародного права а тыж законодарства України, каждая особа мать право на народностну самоідентіфікацію“**, наведе, **„Україна не має ниякого норматівно-правного акту, котрый бы був суписом народностей, якы Україна узнає“.** Тото тверджіня протиречить дакотрым засадам політіки України, презентованым в „Плані заходів щодо розв’язання проблеми українців-русинів“, задекларованого у 1996 році; як і реферованю представителів той державы перед Радов Европы у 1999 році, де Русинів означують як **„субетнос українського народу“.** Ани в опублікованім списку конкретных народностей України в посліднім списованю у 2001 році про Русинів ся не нашло місця. **Американів русиньского походжіня інтересовав вопрос, ці „План заходів щодо розв’язання проблеми українців-русинів“ іщі все мать платность на днешній Україні?** Одповідь на тот вопрос буде вызначным фактором в будучих діскузіях Світового конгресу Русинів, представителів Европского сполоченства і влады США.

На **Сербській амбасаді** делегація америцьких Русинів мала довгу і плодну діскузію з послом **Іваном Вуячічом.** Проф. Маґочій высловив успокоїня з підпоры, котру тот держава приділять вшыткым аспектам жывота Русинів у Войводині, де они мають статус едной з пятёх офіціалных народностей той країны. Знепокоїня делеґатів але выкликав вопрос, ці сучасне законодарство Сербії іщі все выжадує од народностной группы мати такзвану **„материньску землю“** (по сербскы: *матична земля*, то значить незалежну державу за границями Сербії) на то, жебы ся дана на-

родность акцептовала. Офіціалный вопрос в звязи з даным проблемом поставив професор Маґочій амбасадорови Сербії. Якбы Русинам была „потрібна“ „матерьска земля“, то нёв подля логічных фактів бы мало быти Мадярьско або Словеньско (бо предкове переважной векшыны войводиньских Русинів походять із сел, котры ся находять в тых державах), а не Україна. Зато омного важнішым фактом є тот, же войводиньскы Русины мають свою історічну отчізну. Нёв є Карпатська Русь (знама міджі Русинами Сербії і Хорватьска як „Горніца“), яка ведно з Фландріев, Каталоніев і Країнов Басків є еднов з узнаных історічных земель бездержавных народів Европы. Історічна Карпатська Русь, котра ся роспрістерала в дакількох днешніх незалежных державах, є історічно вшыткых карпатських Русинів.

На **Ватіканській амбасаді** делегацію америцьких Русинів і предсedy Світового Конгресу Русинів прияв **апостольский нунцій, архієпископ Петро Самбі.** У бісіді апостольский нунцій був поінформованый о Русинах (знамых у ватіканьских кругах під назвов Рутены), як о окремім народі централной Европы. Діскузія ся в основнім концентровала на політіку реалізовану Пряшівсков грекокатолицьков епархіев односно Русинів – грекокатоликів на Словеньску, і Мукачевсков грекокатолицьков епархіев на Україні. Каждая з тых інштитуцій офіціално преферує хоснованя штатного языка, то значить словеньского, і в другім припаді україньского, на шкodu церьковнославянського і русиньского языка. Внаслідку того, крокы пряшівского і мукачевского епіскопів роблять політіку Ватікану барз подобнов на політіку бывшого Советьского союзу. **Інакшыма словами, Ватікан може узнать Русинів (Рутенів) за етнічну групу, але в ниякім припаді не за самостатну народность із своїм властным списовным языком.**

Важне знепокоїня выликає політіка словакізації з боку представителів Пряшівской грекокатолицькой епархії і поступне заводжованя україньского языка як літурґічного в Мукачевській епархії. Делеґація выявила своє зачудованя над фактом, же до Мукачевской епархії – інштитуції выходного обряду був приділений за апостольского адміністратора римокатолик (іде о епіскапа Мілана Шашіка). Таким способом дана епархія, яка ся находить в Закарпатській области України, територія котрой є домовинов многих вірників, материньским языком котрых є язык русиньский, мать днесь за епіскапа етнічного Словака, котрый тым языком не комунікує. Тот момент бы не був натілько проблематічным, кібы епархія решпектовала нелем духовны, але і культурны потреби своїх русиньских вірників. Делеґаты были спокійны, же **вчули погляд папского нунція на потребу выбераня кандідатів на пост епіскапа на основі ключового критерія – акцептованя культурной шпеціфікы і способности комунікувати языком векшыны жытельства території юрісдікції, яку має рядити.** Наконєць, нунцій був згодный дати інформацію до ватіканьской пресы і радія, жебы в будучности ся не хосновав термін „росіяни“ в одношіню ку Русинам.

Далшы стрічі у Вашингтоні, подля інформацій професора Маґочія, предсedy СКР, будуть з представителями **Хорватьской амбасады, Штатного уряду США і членами америцького Конгресу, котрый ся інтересує о Україну.**

World Congress Chairman in Washington, D. C.

Washington, D. C. On November 15-17, 2006, during the three-day visit to diplomatic missions in the United States, **the chairman of the World Congress of Rusyns, Professor Paul Robert Magocsi**, together with a delegation of Rusyn-American community activists, was received by **the embassies of Romania, Ukraine, Serbia, and the Vatican**. **Other members of the delegation were from the of the Carpatho-Rusyn Society of America: the National Capital Chapter president Dr. Victor Haburchak, its vice-president Professor Elaine Rusinko, Dr. Mikuláš Popovič, and the president of the society's New England Chapter Orestes Mihaly.**

The main purpose of the delegation's visit to the Embassy of Romania was to review plans for the **Ninth World Congress of Rusyns, to be held in Sighet (Sighetul Marmatei) on June 21-24, 2007**. In response to Professor Magocsi's inquiry submitted one year ago about the status of the new bridge across the Tysa River, embassy officials informed the delegation that the formal opening is expected to take place before the end of 2006. This means that it should be possible for delegates from Ukraine to walk across the bridge in order to attend the World Congress. The new bridge will not only link Ukraine and Romania, it will also re-unite Carpatho-Rusyns who live on the northern and southern banks of the Tysa River and who have until now been separated by an international border. Also under discussion was the topic of official guests at the World Congress. The Romanian Embassy expressed its government's interest in assuring the success of the congress and agreed to assist in issuing formal invitations to official guests who will represent various countries and the European Union at the World Congress.

For the second time within one year the Rusyn-American delegation and the World Congress chairman were received at **the Embassy of Ukraine**, this time by **the Deputy Chief of the Mission, Minister-Counselor Dr. Viktor O. Nikitiuk**. Professor Magocsi submitted a formal inquiry to Ambassador Oleh V. Shamshur, which requests clarification about what seems to be Ukraine's contradictory policies toward Rusyns. On July 7, 2006, Ukraine's Ministry of Justice, in response to an inquiry for recognition of Rusyns as a distinct nationality, replied that **"according to international legal norms as well as the laws of Ukraine, every person has the right to his or her own national self-identity,"** and that furthermore there is no **"official list of nationalities that are recognized in Ukraine."** These statements seem to be in contradiction to Ukraine's policies as reflected in its "Proposed Measures for Resolving the Problem of Ukrainians-Rusyns" (1996); its report to the Council of Europe defining Rusyns as a **"sub-ethnos of the Ukrainian nationality"** (1999), and a published list of nationalities in Ukraine from the country's most recent census (2001) in which Rusyns as a nationality are omitted. **Do the "Proposed Measures for Resolving the Problem of Ukrainians-Rusyns" still reflect the official policy of Ukraine?** An answer to that question will determine the tenor of future talks between the World Congress of Rusyns and representatives of the European Union and the United States government.

At **the Embassy of Serbia** the Rusyn-American delegation had an extensive discussion with that country's ambassador, Ivan Vujačić. Professor Magocsi praised Serbia's wide-ranging support of the Rusyns in Vojvodina, where they are recognized as one of that province's five official nationalities. Of particular concern to the Rusyn-American delegation, however, is whether the present-

day government of Serbia still requires a group, for classification as a nationality, to have a so-called **mother country (matična zemlja)**, that is, an independent state outside Serbia. A formal inquiry on this matter was submitted to the Serbian ambassador by Professor Magocsi. Should Rusyns "need" a mother country, it logically would be Slovakia or Hungary (since most Vojvodinian Rusyns trace their roots to villages in those present-day countries), but certainly not Ukraine. More to point, Vojvodina's Rusyns do have a historic homeland. It is Carpathian Rus' (popularly referred to as a Hornica), which alongside Flanders, Catalonia, and the Basque Land, is one of the many recognized homelands of stateless peoples in Europe. Historic Carpathian Rus', which is within the borders of several present-day independent states, is the historic homeland of all Carpatho-Rusyns.

At **the Embassy of the Vatican**, the Rusyn-American delegation and the World Congress chairman were received by the **Apostolic Nuncio, Archbishop Pietro Sambi**. The Apostolic Nuncio was informed about Carpatho-Rusyns, a distinct nationality in central Europe which is known in Vatican circles as Ruthenians (*Rutheni*). Most of the discussion focused on the policies toward Rusyns carried out by the Greek Catholic Eparchy of Prešov in Slovakia and the Eparchy of Mukachevo in Ukraine. Formally, each of those eparchies emphasizes the use of state languages, Slovak or Ukrainian, at the expense of liturgical Church Slavonic and spoken Rusyn vernacular. As a result of the policies of the Greek Catholic bishops of Prešov and Mukachevo, it seems that the Vatican is following policies similar to that of the former Soviet Union. **In other words, the Vatican may note that Rusyns (Ruthenians) are an ethnic group, but it does not recognize Rusyns as a distinct nationality who have their own distinct Rusyn literary language.**

Particularly troublesome is the policy of slovakization carried out by the authorities of the Eparchy of Prešov and the gradual adoption of the Ukrainian language in the Eparchy of Mukachevo. The Rusyn-American delegation shared with the Papal Nuncio its surprise that the Vatican recently appointed as head of the Eastern-rite Eparchy of Mukachevo an apostolic administrator, Bishop Milan Šašik, who is a Roman-rite Catholic. Consequently, the Eparchy of Mukachevo in Ukraine's Transcarpathian Region, which is home to many faithful for whom Rusyn is their native and primary language, now has an administrator (bishop) who is an ethnic Slovak and who does not speak Rusyn. Such qualifications would not be problematic if the eparchy were sympathetic to the cultural as well as spiritual needs of its Rusyn flock. The Rusyn-American delegation was heartened to hear **the Papal Nuncio express the view that a key requirement in the selection of any bishop is the candidate's understanding of the cultural specificity and ability to communicate in the majority language of the community he is called to serve.** Finally, the Papal Nuncio agreed to pass on a request to the Vatican's press and radio service that its reports should in the future not refer to Rusyns (Ruthenians) as Russians.

According to the World Congress Chairman Magocsi, the next series of meetings in Washington, D. C. will be with **the Embassy of Croatia, the United States Department of State, and with members of the US Congress who have a special interest in Ukraine.**

ШТІПЕНДІЯ ШТЕФАНА ЧЕПЫ У СФЕРІ РУСІНСЬКИХ ШТУДІЙ

Штiпендiя Штефана Чепы была заложена у 2001 році при Центрі європейських, руських і євразійських студій (CERES) Торонтської університету. Цілем штiпендiї є стажовання при Торонтській університеті аспірантів, учених і культурних активістів із європейської отчизни, котры роблять над розлічними аспектами карпаторусинських студій. Штiпендiя ся дає каждый рік на час, справила, од двох місяців (мінімум) до чотырех місяців почас академічного року (септембер – юн). **Особам, котры дістануть Штiпендiю Штефана Чепы, буде заплачено за дорогу літадлом до Канады і назад, дістануть повинне здравотне поіщення провінції Онтаріо і к тому грошы в сумі 1600 канадських доларів на місяць.** Із тых фінальцій штiпендiста мусить собі заплатити за биваня, котре буде про нього (ню) приготовлене.

Штiпендiсты Штiпендiї Ш. Чепы будуть мати доступ до бібліотечных фондів Торонтської університету ай до публічных програмів Центра європейських, руських і євразійських студій.

Особы, котры мають інтерес о штiпендiю, мусять подати жадость з коротков (не веце як дві сторінкы) характерістиков, у котрій представлять ціль і план своїх студій. К тому ся жадать припоіти, або послати в самостатній копертці, єдно рекомендачне писмо. Вшытка корешпонденція мусить ся загнати на адресу:

Dr. Robert Austin
Steven Chepa Fellowship
University of Toronto
CERES – Munk Centre
1 Devonshire Place
Toronto, Ontario M5S 3G3
CANADA

Русины і українська діаспора

В северній Америці жыє веце як два міліоны Американів і Канадянів українського коріння. Традично, тот велика діаспора была активно заінтересована в ділах України почас десятков років, протестуючі протів советського режиму і підтримуючі створіння незалежной України у 1990 році, як і Помаранчову революцію у 2004 році. Українська влада барз добрі сі усвідомлює важность ролі діаспори, што лобує за інтересы України міджі америкькыма і канадськыма політичныма кругами.

Од 1967 року векушу часть української діаспори репрезентує **Світовий конгрес Українців**, коаліція, де патрять стовкы організації за границями України, враховано і організацій, представляючі інтересы тзв. Русинів-Українців в середній і выходній Европі.

Почас своєї послідней навщівы Торонта президент Світового конгресу Українців **Асколд С. Лозинський** ся стрітив з председом Світового конгресу Русинів **професором Павлом Робертом Магочієм**. Обидвоме лідры отворено і інформативно бісидовали о карпатських Русинах і о їх поставліню в країнах, де они жыють, враховано України. А. Лозинський, адвокат з Нью Йорку, тепер на пенсії, із зачудованєм ся дізнав о народностнім възроджіню карпатських Русинів по 1989 році в їх історічній домовині. Главно го знепокоїв „План мір односно

вырішіня проблемів Українців-Русинів“ – політична декларация, яку выдав у 1996 році **Выбор на рішіня вопросів націоналностей і міграції на Україні**. Президент Світового конгресу Українців высловив свій погляд о тім, же **націонална самоідентификация є єдним з основных прав людей і індивидуума**. Лідры обидвох організацій сугласили з тым, же політичны наміры, выповіджены в споминанім „Плані мір односно вирішіня проблемів Українців-Русинів“, суть порушінєм людських прав і мали бы быти офіціално анулованы.

–ур-

Оправа

В минулім числі Русина (5/2006), у рубріці КАНАДА, на сторінках 15 – 19, в інтересній і важній статі академіка, проф. Др. Павла Роберта Магочія, ПгД.: **ЧЕТВЕРТА РУСЬ: НОВА РЕАЛЬНОСТЬ В НОВІЙ ЕВРОПІ**, окрем пару преклепів, запят і не барз важных хыб, із вини редакції ся обявили і важны хыбы, котры бы сьме хотіли оправити, зато зацітую дакілько речы із абзаців, як правилно мали быти написаны.

1. Зачаток 11. абзацу має быти написаний так: *„Науковцям і другым авторам, котры ся інтересують русиньскым тематіков, треба мерьковати на факт розділности міджі державами і народами, они бы сі не мали доволити закомпоновати до своїх выскумів концептуалны тлумачіня, выходячі із сучасных політичных границь. Єдиноє отчизнов про Карпаторусинів є Карпатська Русь – територія, котра ся тягать схылами Карпат*

приблизно од рікы Попрад на западі по верхній ток Тисы на выході...“

2. Конець 13. абзацу має правилно быти: *„... Пізніше ствовала як самостатна „республика єдного дня“ Карпатська Україна (марець 1939), по ній наслідовала Закарпатська Україна. Послідня з менованых фунговала скоро 7 місяців у 1944 – 45 роках, выголосивши од самого зачатку свій намір припоіти ся к советській Україні. І зато нияк ся не може поважовати за формацію, котра має штатну самостатность, ці то в реалности, ці то як ціль.“*

3. Зачаток 23. абзацу має правилно звучати так: *„Западну групу творять Лемкы на северных схылах Карпат (сучасне юговыходне Польско), і Русины на южных схылах (северovýchодне Словеньско)...“*

4. Найвекшы хыбы vznikли в передпоследнім абзацу, де правильно мать быти:

„... Кідь предметом нашого выскуму суть імігранты і їх потомкы в Сербску і в Хорватську, буде вгодным хосновати терміны „войводиньскы Руснаци“, „бачваньскы Руснаци“ або „сримскы Руснаци“ (не Русины, як мы хыбно увели) а в припадї Северной Америки – „амерьцькы Русины“ і „канадськы Русины...“

5. У Позначках під ціслом 14 мать быти уведжено:
„В намаганях підкреслити свою етнічну одлишность од Українців Выходной Галічіны, руська інтелігенція, котра жыла на запад од рікы

Ославы, дала пропозицію хосновати термін „Лемко“ як етнонім. До 1920-х років векшина выходных Славян той теріторії, знамой під назвов Лемковина, одперла ся од назвы „Русин“ (Руснак) і прияла намісто нёй термін „Лемко“...“

6. Із пунктом 4 є звязана і неправильно інтерпретована Познамка редакції, главно односно назв Руснаків у Войводині і то, же на означіня Русинів сучасного Словеньска можеме хосновати одповідный термін Руснаци.

Просиме автора статі і читателів перебачіти.

А. ЗОЗУЛЯК

Православ СЛОВАН

Познамки к Історії грекокатоликів Підкарпатя 2.

(Зачаток в минулім ціслі.)

Обидва святы учітелі одходили з Великой Моравы по 40 місяцях великой роботы до родной Бізанції, жебы подали цареві і патріархови справу о своїй дотеперішній роботі. Їх путь вела через Бенаткы, де св. Кіріл охранив славянську Божу службу. О їх перебуваню в Бенатках ся дізнав римський папа Мікулаш, котрый їх позвав до Рима, де їх прияв папів наступця папа Гадріан. Несли із собов мощі св. Клімента, єдного з першых римскых єпіскопів. Гадріан схвалив і посвятив місійну роботу братів.

Почас рока в Римі св. Конштантін дуже похворів і прияв монаське мено Кіріл. Перед смертєв просив свого брата Мефодія, абы ся вернув на Мораву і продовжував у роботі про церьков Хрїстову. То му св. Мефодій пообіцяв і сповнив. Прияв у Римі єпіскопске высвячіня, абы запезпечений авторітов римского єпіскопа дістав схваліня служыти у славянськым языку, як і вытворити самостатну паноньско-моравску дієцезу. Повіме, папа Гадріан II, а пак і Ян VIII. доволили славянськы Божы службы зато, же потребовали од царіградського цісаря поміч перед могомеданами (Сараценами).

Кідь ся вернув св. Мефодій з Рима, заяли го Німці. По тяжкых трапах ся наконець по трьох роках вернув на Мораву. Князь Растіслав вже не жив. Зрадив го князь Святоплек. Зрадив Святоплек ай св. Мефодія. Інтриговав, пони-

жовав го. Запропоновав папови высвятити за єпіскопа Віхінґа.

Зрада і злочін Святоплека запрічинили то, же ёго країна ся стала жертвов про мадярських, а пізніше і про ракуських і німецьких добывателів, была нима веце як тісяч років понижована.

В 1863 році перешло тісяч років од приходу Кірила і Мефодія на Велику Мораву. Словеньскы народовці, на челі з єпіскопом Штефаном Мойзесом хотіли тот цінный юбілей ославити так, жебы Ватікан узнав св. Кіріла і Мефодія за святых. Ватікан був тихо. Єпіскоп хотів тоту подію ославити холем міджі Славянами, але ани тото ся му не подарило. На ёго вызву не реаґовав ани єден єпіскоп-мадярон, ани грекокатолици, як вірны підпорвателі Габсбургів, также ославы проходили лем на ёго єпіскопстві. Лем в царськым Руську были великы ославы славянських учітелів.

Четверта познамка – о розколі в хрїстіанстві (православїї). На титулній стороні автор пише: *„Тота книжка выходить з великым желанєм о зьєдночіня святой церькви якраз в юбілейнім році 2004, кідь собі цілый світ припоминать траґічны події нападу латиньских войск 4. хрестоносной выправы на тогды іщі з Римом зьєдноченый Конштантінополь. Так то в 1204 році vznikла практична і дефінітивна схізма (розкол) Запад – Выход у святой церькви, котра тримать доднесь“.* По-

для нас, тот розкол не настав лем в р. 1204, але намного скоріше, формално був закінченый в 1054 році.

Православїє (по грецькы – *orthodoxia*) ся обявило у світі на день Пятдесятніці в 33 році, як церьков, котра означіла своїх вірників словом „православный“, а невірных словом „неправославный“. Слово „православный“ є точным перекладом грецького слова „*orthodoxia*“, перша часть котрого „*ortho*“ значить „справный“, а друга часть „*doxia*“ має два вызнамы: „слава“ а „оцінёваня“. Зато слово „*orthodoxia*“ бы было мож переложыти як „справно думати“ і як „православїє“. Выходна хрїстіанська церьков преферує переклад „православїє“ (3, 5). Ортодоксія є докладне дотримованя оріґінальной традиції Святого писма, Еванґелія, што вылучує ай тоты найменшы одхылїня. Православна церьков приєднує к священній традиції документи апостольского сейму (р. 51), общіх сеймів роботы святых отців і іншу церьковну практику. Подрібно позерай (5, 6 – 17).

Хрїстіанську, т. є. православну церьков заложыв Ісус Хрїстос, а шырили ей св. апостолы, котры за своїх наступців меновали єпіскопів. Споміджі єпіскопів мали з адміністративного боку выше поставліня єпіскопы в пятёх містах: в Римі, Бізанції (од 325 року по переселіня центра Римской державы з Рима ей называють Конштантінополь подля мена цісаря Конштантіна), Александрії, Єрусалимі, Антіохії.

Тых єпіскопів называли главныма єпіскапами (патріархами, митрополитами або папами). З уведжених центрів ся хрістіанство шырило до цілого світа.

Хрістіаньска церьква ся рядила подля рішїня хрістіаньского церьковного сейму (Вселеньскый – Світовый сейм), а тоты не могли мінити ани главны єпіскопы. Вшыткы єпіскопы были міджі собов рівноправныма а сполчны проблемы православія ся рішали на общїх сеймах, котрых од року 325 было сїм. Їх рішїня платили про вшыткы теріторіалны містны православны церькви. Ани єден общій сейм не скликовав папа, а ани на єднім не був председом.

Засаду дотримовати правила Вселеньского сейму про вшыткы апостолів высвітлив євангеліста Мафтей (28, 15 – 17) слїдує: „Раз подышли апостола ку Ісусови і просили ся го, хто є в царьствї небеснім векшый, тогды їм він повів, же кідь взникне міджі двома апостолами розлічний погляд на рішїня єдного проблему, тогды треба попробовати рішати го міджі двома, кідь ся їм то не подарить, тогды ся треба обернути ку забезпечїню двох або трьох свідків, кідь ся то ани тогды не подарить вирішыти, треба то дати на посуджїня церькви. Церьков подля Ісуса є послїднїв інштанціє, хто не слухать церьков, тот ся стає про церьков поганом“.

З того виходить, же міджі православныма патріархатами не были жадны односины залежности, зато ай Рим з Константінополєм не были зьєдночены до 1204 року. Ку схїзмі дошло намного скоріше, а напад на Константінополь є ей наслїдком.

Дакотры грецькы патріархы, беручі до увагы поставлїня Константінополя в Римській державі, собі зачали вымагати право на титул „цілосвітовый патріарх“. Римскый папа Пелагїус (578 – 590) і св. Грегор Великий (590 – 604) енергїчно выступали протїв тым снагам. Зато папа Грегор Великий написав ай цїсарєви Маурїцови о. і. слїдує:

„Каждый, хто ся назве „цілосвітовым єпіскапом“ повышує ся над іншыма, є попередником антихріста“.

Сїтуація ся пак змінила. Зясь ся посилнило поставлїня западной части Римской державы. Западный світ на челї з пышным, надутым Римом, перед котрым ся трясли вшыткы народы світа, указав ся неспособным порозуміти і в потрібній мїрї освоїти собі духа Хрістовой покоры. Поганьска пышность, тужба по моци і по панованю была знама іщі ай в хрістіаньскім Римі. Тот дух поганьской пыхы ся проявив в аспїраціях римского патріархы – папы на владу в цілім хрістіаньскім світї. Папа продовжовав у традиції поганьскых імператорів з Рима, а став ся, як кїбы продовжователєм їх політїкы підрядити собі вшыткы народы. Забываючі на одказ Хріста апостолам: „Хто хоче быти першым, має вшыткым служыти“, ознамив нарок на веджїня цілой Хрістовой церькви (1, 2 – 3). Римскый папа Мікулаш I. (848 – 867) твердив, же має право, як наступця св. Петра, нелем на першость в церькви, але ай на кралєвску міць на землі, же апостольскый трон має право судити вшытко, але він сам не має быти суджений: на Римскім сеймі в 863. роцї высловив клятву на тых, котры не узнають єго цілосвітову першость. Таки грубы нарокы православна церьков остро одсудила.

Тот жалостный розкол ся став 16. юла 1054 р. Легаты римского папы, які пришли на церьковный сейм до Константінополя, ся уразили. Бо константінопольскый патріарх їм не понукнув найчестніше місце на засїданю, але посадив їх „подля функцій“ міджі іншых єпіскопів.

Одторгнуте од єднотной церькви ціле веджїня западной церькви впало морално так низко, же то выклїкало рух протестів, на челї з Лутером а пак Калвіном. Настав страшный розкол глубоко в утробах римского католицїзму під сполочнов назвов „протестанїзм“, котрый породив множество розлічных сект, знеприятеленых міджі собов. Позерай, што

зробив тот знищуючий дух людьской повышености! (1, 3).

Вопрос прїмату римского папы над цілым хрістіаньскым світом была зясь актуална ай на цілосвітовім римокатолицькїм церьковнім сеймі в 1870 роцї. Там выступив протїв той догмы римокатолицькый архієпіскоп зо Загребу Йосиф Штросмаєр. З єго выступлїня сьме выбрали слїдує: „Кідь єм перечїтав святы книжки, не нашов єм ани єдну капїтолу, ани єден вірш, де бы Ісус Хрістос давав св. Петрови першость над апостолами. Не нашов єм найменший слїд о паповій владї ани в єднім з писем св. апостола Павла, Яна і Якуба. Св. Лука, історїк місіонарьскых чїнів апостольскых так само мовчїть о тїм вопросї.“

Але што ня найвєце зачудовало, то было мовчаня св. Петра. Кїбы тот апостол був тым, кым го называє теперь, т. є. намістником Ісуса Хріста не землі, якбач, бы о тїм знав, як о тїм знав, так чом ани раз ся не проявив як папа?

Кідь єм не нашов ниякый слїд по папствї в часах апостольскых, повів єм собі: може найду тото, што глядам в церьковній історїї. Глядав єм папу в першых штирєх сторочах, але не нашов єм го“ (10, 165).

В тїй звязи св. Горазд II., єпіскоп православной церькви в Чеськословеньску в роках 1921 – 1942 написав: „Выходна церьков тыж знала, же в римській церькви ся поужывали выдуманы листины і цілы збіркы документів, жебы была вытворена пропасть міджі священїками і вірниками, а жебы римскый єпіскоп ся має о што оперти при своїй сназі о підряджїня собі іншых містных церьквей (4, 69). ... Хрістіанам западной Европы по цілы стороча докладным повторєванєм были привязаны засады, обягнуты у выдуманных фалшованных листинах... В 11. сторочу ся в западній Европі обще вірило, же римскый папа є главою цілой церькви,

а же узнесенія общого церьковного сейму здобывають платность лем тогды, кідь їх потвердить він, так же, не папа є залежный од общого сейму, але общій сейм підпадать папови“ (4, 71, 72).

Поки іде о вопрос зъєдиніня хрістіаньскої церькви на основі, яка платила в апостольских часах, так мож і оцінёвати лем теоретічно: што кібы? Реална сітуація у світі свідчить о двох можных напрямках розвоя: утриманя теперішнёго ставу, підкуплїня представителїв дакотрых містных православных церьквей, котры признають міць папы над собов.

Пята познамка – о унії 1646 року. Римска церьков, жебы знижыла чїсло страт вірників (о цілу половину), выдумала новий історічний феномен – унію, за помочи котрой собі хотїла, а донесь хоче захватити выходну православну церьков. На досягнута своїх цілів поужывав уніоністичный рух найгіршы методы і інштрументы: застрашования, насиля, купования штатной моци, ліквідацію церьковного маєтку (5, 36).

Автор книжки пише: **„В 1646 році не ішло о нияку унію, о нияке зъєдиніня, тадь єднота была од самого зачатку“** (6, 352). О тім, же тота єднота была од самого зачатку, не суть в книжці доказы. Якась єднота настала міджі уніатами і Римом аж в 1646 році, што видно із слїдуючого цїтату: **„В 1996 році ся odbyла в Римі слава 350. річницї Ужгородьскої унії. К ній папа Ян Павел II. написав апостольске писмо, підписане 18. 4. 1996. У вступі написав: „Обще є знамо, же 24. апріля 1646 року 63 священници Мукачевскої єпархії бізантьского (не грекокатолицького – наша познамка) обряду під веджнєм монаха василіана Партенія Петровіча в церькви ужгородьского замку за участі ягерьского єпископа Юрія Якушіча приступили ку повній єдности з апостольским престолом“** (6, 485). Зазначіме, же в тім часі было в мукачевскій єпархії коло

1 300 священників, але на взнику унії брало участь лем 63.

На сторінках 482 – 483 книги ся находить писмо папови з 1652 року із жадостїв о потверджіня новозволеного уніатьского єпископа Партенія Петровіча. В писмі суть уведжены условія, за котрых тогды уніаты приступовали к єднотї з Римом: утриманя обрядів грьцької церькви, право волити собі своїх єпископів, мати єднакы привілеґії як римокатолицьке духовенство. Автор увів дость аргументів о тім, же ся тоты условія не дотримовали. В цїтованім писмі ся не уводить, наприклад, того, же **„... зречї ся і вышмарити з наших сердець грьцьке шаленство – схізму ... мукачевский єпископ, Василь Тарасовіч, котрый є уж небїжчік, прихыленець схізмы, єретік, публічно не прияв посла католицької церькви“** (5, 223).

Ужгородьска унія была актом штатной політики Угорьска, за помочи котрой собі підрядила церьковну православну верьхность, а за помочи нїй ай віруючій православный народ (7, 15). Наперек тому тота унія не доказала з віроучного обрядового словника выгумовати понятя **„православна віра, православный хрістіан“**.

Ужгородьска унія значіла канонічну і обрядову послушность православных вірників римскому папови. Партеній за свою вірну службу католицізму і поміч угорьскій моци підрядити православных руських і їх церьков католицізму, дістав великы маєтки і право рядити многы міста. **„Церьковна унія є в основі реліґіознов хімеров, фатаморґанов. Взникла властно нова віра. Уніатство не є ани православіє, ани католицтво. Є то мутант хрістіанства. Уніатьска церьков творила і творить донесь перманентну конфліктну сітуацію на граніці православного і католицькопого світа“** (8, 6)

Шеста познамка – о василіанах. На пару місцях нахоме тверджіня як кібы православны монахы, што жыли на теріторії Угорьска, были василіанами, а

жыли у василіаньских монастырях. В православній церькви не суть ниякы чїны, саны як то є в католицькій церькви. Василіаны суть чїсто римокатолицькым чїном, і кідь свій чїн одводжуют од св. Василія Великого (330 – 379). Взникнув наслідком Брестьскої унії в 1596 році. Поступно переберали од православных вшыткы монастырї нелем в Польску, але ай в Угорьску. Подрібніше позерай (9)..

(Конець.)

(Чїсла курзївов у скобках – то є цїтована література і сторінкы в нїй.)

Цїтована література:

1. АВЕРИЙ (ТАУШЕВ), архієпископ. *„Современность и духовная жизнь“*, Jordanville (USA), 2004. In: „Православная Русь“, № 13, с. 2 – 5.
2. БАХМЕТЕВА, А. Н. *„Рассказы над историей Христианской церкви, Од I-го до половины XI-го“*, Москва, 1900, перевыдана в 1993 р.).
3. БЕЛОВИЧОВА, И. *„Христианские молитвы в православной литературе“*, Bratislava, 2004.
4. *„Biskup Gorazd z díla“*. Ze zachovalých rukopisů připravil ThDr. Pavel Aleš, Praha, Ústřední církevní nakladatelství, 1988.
5. HORKAJ, Š., PRUŽINSKÝ, Š. *„Pravoslávna cirkev na Slovensku v 19. a 20. storočí“*, Prešov, 1999.
6. HORNAD. V. *„Dejiny grécko katolíkov Podkarpatska (9. – 18. stočí)“*, 2004.
7. OLEXA, M. *„Neklamte proti pravde (Jk 3, 14)“*. Prešov, 2000.
8. СТЕПАНОВ, А., ГРИГОРИЕВ, С. *„Тисячлетие католической экспанзии“*, Москва, 2002, „Русский Вестник. Специальный выпуск, № 7.
9. ТКАЧ, Р. *„Baziliáni“*. In: „Odkaz sv. Cyrila a Metoda“, 2000, č. 10, s. 2 – 4.
10. ТКАЧ, Р. *„Josip Stros Mayer – odporca pápežskej neomylnosti“*. In: „Odkaz sv. Cyrila a Metoda“, 1993, č. 5, s. 165.

ПгДр. Кветоцлава КОПОРОВА

Жывотом го спроваджать покора, силу му додає віра і гумор

Пореволючны змяны внесли до літературного жывота Русинів новы писательскы мена. Попри класіках русиньской літературы, але і тых сучаснішых авторах, пишучіх народно-бісідным языком і штілом (А Галчакова, Н. Ксеняк, Ю. Матяшовска, Ю. Харітун), або тых, што ся кінцём 90-тых років 20. стороча переорьентовали з українського языка на кодифікований русиньскый язык і тым демонштровали свою ясну позицію (Ш. Сухый, М. Мальцовска), обявили ся цалком новы мена, а то з рядів старшой (М. Павук, Ш. Смолей), але і молодшой генерації (П. Женюх, А. Блыхова). А што є найпозітвінішым, по кодифікації русиньского языка в *Народных новинках* зачали публіковати свої першы віршыкы, переклады ці прозовы творы наймолодшы авотры (Ленка Гаврілякова, Мірослав Гацко, Люба Тарчова, Лівія Гакунова і другы), што є выслідком заведжіня годин русиньского языка і културы до дакотрых основных школ, і так уж в початках учителі можуть збачіти і підхопити талантованых школярів. Може бы ся так стало і в припадї **Осифа КУДЗЕЯ**, кібы в часї ёго школьских літ...

Мено Осифа Кудзея з Нягова не є в русиньских писательских кругах цалком незнаме, бо ёго байкы, котры зачали выходити в *Народных новинках* і в часописї *Русин*, не мож не перечітовати. Може, кібы в часї школьских літ хтось збачів талант молодого хлопця, ёго жывот бы пішов цалком інакше. Но не стало ся так і інтелігентный хлопець із необычайным змыслом про гумор, але і необычайно чутлиов душов выбрав собі

школу про практичний жывот – став ся сустружником, бо в Лабірці были строярні, де мож было добыти роботу. Там робить доднесь. Ёго умелецькы амбіції але не мож было лем так придусити. Хопив ся, чога ся в тім часї дало – аматерьского театру.

– *Было то десь в сімдесятих роках, як єм зачав з не-*

Народный поет, байкарь, писатель із Нягова – Осиф Кудзей.

професіональным нягівским театром. Ходили сьме выступати в рамках меджілабірського Фестівалу драмы і умелецького слова по селах, але і містах нелем на выходї Словеньска. Театер мав цалком добрый одзыв, жали сьме успіхы нелем на домашній – лабірській сценї. Самособов, гралы сьме на діалектї, зато нас люде приімалы так позітвно, хоць не вшыткым організаторам фестивалу ся то в тім часї любило. Я, як веселый чоловік, єм найрадшей грыв комічны ролї – тогды ся забавляла і публіка, але і я сам. Театру єм „одслужыв“ коло 15 років. Былы то красны часы... – заспоминав Осиф Кудзей.

До писаня ся Осиф Кудзей довго не пушав, хоць то десь на дні души тліло. Як сам по-

вів, по українськы то якось не ішло, не было то „оно“, по словеньскы він – гордый Руснак з Нягова – писати не хотів. А на діалектї якось не мав одвагу. Ці то буде дахто чітати, ці буде про кого... А ці то буде валушне...

Зміну принесли два моменты, по котрых му ёго внутро пошептало: зроб то, буде то мати змысел. Першым важным фактом были пореволючны змяны, котры принесли кодифікацію русиньского языка, но перед тым ся імпульзом про творіня в русиньскім языку став отець духовный Франтішек Крайняк. Він пришов до Міджілаборець як священник і занедовго збачів чутливу душу і талант Осифа Кудзея. Зачав го поступно залучати до роботы над церковными текстами. Міморядно духовно заложенный чоловік, котрый і в часах твердого соціалізму не переставав ходити до церкви, пустив ся до роботы, зачав ведно з отцём Крайняком робити над перекладами до русиньской бісіды старославянських церковных текстів – євангелій і апостолів. Окрем того, сам зачав писати тексты церковных співанок, яких ся назберало коло 50. Як з одступом часу сконштатовав, была то сізіфовска робота, бо дакотры тексты не мож было переложыти до русиньского языка так, жебы была захована і мелодія співанкы. Перебрав з них лем даяку думку а тескт створив сам так, жебы пасовав на мелодію, на котру суть люде в церкви навыкнуты.

Далшым церковным текстом, котрый уж Осиф Кудзей зробив як автор сам, є *Акафіст*. *Акафіст* є властно ославным

молитвенником, присвяченим визначній особности духовного жывота. З історії найстаршым акафістом є акафіст з кінця 5. стороча і є присвячений св. Богородиці. Тот найновшый, выданий Обществом св. Іоана Крестителя в Міджілабірцях у 2006 р., є присвячений єпископови Павлови Петрови Гойдичови і є наймолодшым споміджі акафістів.

Другым полом творчости Осифа Кудзея є світська поезія, з котрой найвыпуклішы суть байки. Байки – то є властно одраз жывота автора як гуморісты, чоловіка з позитивным наглядом на світ і на жывот. З гумором ёму властным прозрадив, же найліпше ся му пише у пятницю – по сповіди, кідь є „чіста голова“. А одкы приходить інспірація? У векшины ёго баёк мож такой на першый погляд дешіфровати народны фіглі, або і повіданя старшых людёй, котры суть невычерпным жрідлом мудрости. Стачіть лем „хопити думку“, потім уж вшытко іде само. Но не все ся так дарить, бо автор мать амбіцію в байці нелем пере-

АКАФИСТ

svjaščennomučeníkovi
**PAVLOVÍ PETROVÍ
GOJDIČOVÍ**
Prjašivskomu jepískopovi

Недавно (2006) Общество св. Іоана Крестителя выдало АКАФИСТ священомученикови Павлови Петрови Гойдичови, автором котрого є Осиф Кудзей.

повісти першопланову думку, але хоче, жебы тота „животна мудрость“ была переповіджена і гуморным способом, жебы ся засміяв і побавив нелем він сам при ей творіню, але і читатель. Так, як то было колись на

сцені, кідь грав з нягівським театром. А тогды ся слова родять тяжко, треба їх довго передумовати, выберати, пасовати едно ку другому, жебы ефект був доконалый. Дотеперь Осиф Кудзей написав коло 50 баёк і за помочи ОЗ Русин і Народны новинки бы їх рад выдал книжно. Пожелайме му до Нового року, жебы ся тота ёго тужба сповнила і жебы книжка баёк од автора Осифа Кудзея доповнила фонд новодобой русиньской літературы. Выразный народный талант-самоук Осиф Кудзей непохыбно заповнить місце десь меджі авторами календарно-обрядовой і народно-будительской поезії, писаной простым, народным штілом і творчостёв такзваного высокоінтелектуального тіпу. Поезія і байки Осифа Кудзея суть носителями высокой ідейности, но заедно суть писаны простым, некомплікованым штілом, зрозумітельным каждой групі і каждой віковій категорії, зато будуть наісто гляданов поживов про широкоспектральну групу русиньского читателя.

Петро КРАЙНЯК

Храм у бізантській традиції

24. октября 2006 зорганізувала катедра практичної теології Грекокатолицькой теологічної факульты ПУ в Пряшові у сполупраці з Неінвестичным фондом св. Іоана Хрестителя міджінародну научну конференцію на тему **Храм в бізантській традиції** з погляду архітектонічного і іконографічного, літургічного і теологічного. З лекціями выступили лекторы з Пряшівской універзیتی, Тырнавской технічной універзیتی, Теологічної академії з Ужгорода, Педагогічного інштитуту і Грекокатолицькой теологічної высокої школы в Ніредьгазі. К практичным вопросам говорив **Инж. арх. Іван Гойдич** з катедры історії уменя і културы ФФ Тырнавской універзیتی, котрого дідо Штефан був братом владыкы Павла Петра Гойдича.

Як ся высловив еден з участников конференції, **штудент 5. річника ГТФ ПУ Петро Край-**

няк, мол. – *конференція была барз интересна, а вдяка якостным лекторам притягла увагу слухачів. Окреме, з великим интересом притомны выслушали лекцію Инж. арх. І. Гойдича. В каждом припаді церкви бізантской традиції належать міджі світовы раріты, а суть частёв світовой културной дідовизны, де належать і деревяны церьковкы на выходнім Словеньску – підкреслив Петро Крайняк, мол.*

Як автор статі хочу додати, же так, як суть цінны нашы деревяны грекокатолицькы церькви, так є цінна наша выходна віра, дана нам од наших предків, котрой главныма носителями были оддавна Русины, а тоту віру і кіріломефодьську традицію треба утримовати, хранити перед тыма, што собі ей неправом присвоюють, історічно перекручують на свій хосен.

Др. Петро КРАЙНЯК

Пряшівський катедральний хор у Руськім Керестурі

Од 16. до 19. новембра 2006 Пряшівський грекокатолицький хор св. Іоана Хрестителя перебував у Руськім Керестурі, де го позвав містний Дом культури на Костільникову осінь 2006, котра належить міджі традицны культурны маніфестації народностной меншини Русинів у сербській Войводині, де їх жыє скоро 15 000.

Хор выступив із своїм програмом у місті Вербас і представив ся самостатным выступлїнем на недільній Божій службі в грекокатолицькім катедралнім храмі св. Миколая з Барі в Руськім Керестурі, а так істо вечур в театралній салі містного культурного дому. Сполурганізатором выступлїня хору в

Руськім Керестурі была Народна рада Русинів і Руська матка.

По дорозі до Руського Керестура ся хор заставив у мадярськім місті в Уйфегертї, де выступив на 7. міджінародній стрічі хорів ведно з далшыма трєма хорами. На выступлїня в Руськім Керестурі членове хору не можуть забути. Гостинность і щїрость Керестурчанів была неперевершима. Про многих членів хору было даколи аж незрозуміле, же у Войводині хоснують Русины свій кодифікований язык од 1923 року, мають свої школы, пресу, розглас, телевізію, а главно мають ай свою націоналну русиньску самосправу („Націонални совет Руснацох“ – позн. П. К.).

Треба повісти, же ту церьков узко сполупрацує з Русинами, а так то є уж од 1751 року, кідь ту наши Русины пришли із Земплінської і Шаріської жупы бывшого Угорьска. Євангелії і Апостолы ся ту самособов чїтають в материньскім языку. (Із сполупрацы церькви і вірників у Керестурі бы мало взяти приклад і наше грекокатолицьке єпископство, а тыж православна церьков – позн. П. К.).

Тов дорогов треба подяковати вшыткым, котры ся заслужыли о наше перебуваня в Руськім Керестурі, а главно Славкови Оросови, Дюрієви Папугови, Міхалови Хомови, Владимірови Бесермінієви, п. Малацкови і іншым.

Є час заплатити передплатне

Дорогы передплатителї,
довольте, жебы сьме Вам припомянули, же є час заплатити передплатне за Народны новинкы і часопис Русин на рік 2007. Окреме то припоминаме тым, котры не мають заплачене ани за 2006 рік, але мы сьме їм і наперек тому посылали наши періодїка. Теперь можуть заплатити сучасно за обидва рокы, лем то треба увести в уградї до справы про приїмателя.

Внаслідку того, же ситуація што ся тыкать фінанцованя з боку Міністерства культуры СР буде в новім році гірша, не буде уж мочи новинкы і часопис посылати безплатно, бо подля новых фінанчных правил МК СР не дістанеме фінанції ани на поштовне, а то не є мала частка. Скоро каждый рік ся звышує. **Просиме Вас о штонайскорше заплачїня передплатного, бо ай кідь нас то мерзить, будеме нучены посыланя задарьмо нашої русиньской пресы заставити.**

Цїна передплатного на рік 2007 є така:

Словеньско:	Народны новинкы	– 250 Ск
	Русин	– 120 Ск
Сусідні штаты (Чесько, Польско, Україна, Мадярьско):		
	Народны новинкы	– 600 Ск або 24 УСД, 18 ЕВРО
	Русин	– 350 Ск або 14 УСД, 10 ЕВРО
Остатні штаты:	Народны новинкы	2. класов – 35 УСД або 26 УВРО
		1. класов – 43 УСД або 34 УВРО
	Русин посыланий	2. класов – 26 УСД або 20 УВРО
	Русин	1. класов – 29 УСД або 23 ЕВРО

Заплатити можете в редакції або на банковый рахунок чїсло 138631215/0200 у Вшеобецній уверовій банці в Пряшові або послати банковый шек в обалці (загранічны передплатителї) на адресу:

Rusín a ľudové noviny, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, Slovensko

Тым, котры уж мають заплачене передплатне, щїро дякуєме, а вшыткым чїтателям желаме успішний і в добрім здоровю прожытый 2007 рік.

Ваша редакція

- **На першій сторінці обалкы:** Вызначный церьковный діятель і будитель Русинів – Осиф ГАГАНЕЦЬ, єпископ Пряшівської грекокатолицької єпархії в минулости.
- **На другій сторінці обалкы:** Православный катедральный храм св. Александра Невского у Пряшові.
- **На третій сторінці обалкы:** За гумнами в Руськім Поточї. Фотка: А. З.
- **На четвертій сторінці обалкы:** Мати Божа з малым Хрїстом.

КУЛЬТУРНО-ХРІСТІАНЬСКИЙ ЧАСОПИС выдавать **Світовий конгрес Русинів** за помочи Міністерства культуры СР. Купити го мож і передплатити в редакції на адресї: **Rusín, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR.** Телефон: **051/772 56 29.** Передплатне на рік 120 корун, до сусідніх штатів: 350 корун, до ост. штатів 24 америцькых долларів, 1. класов – 29 долларів. Шефредактор: **Мгр. Александер Зозуляк,** редакторкы: **ПгДр. Кветослава Копорова, ПгДр. Марія Мальцовска,** языкова редакторка: **ПгДр. Анна Плішкова.** Друкує: Тіаціагеї Кушніг в Пряшові. Регїстрацне чїсло: **МК SR 418/91. МІС 49 589.** Адреса часопису на інтернетї: **www.rusynacademy.sk,** e-mail: **rusyn@stonline.sk.** Выдане в децембрі 2006 р.